

POKRÍZOVÉ OŽIVENIE EKONOMIKY EÚ A VÝVOJ EKONOMIKY SR¹

Viera Hajnovičová²

Abstrakt:

V práci sme sa zamerali na analýzu vplyvu globálneho prostredia na vývoj slovenskej ekonomiky v pokrízovom období (2010-2014). V prvej časti štúdie je analyzovaný vývoj hrubého domáceho produktu (HDP) SR v kontexte vývoja ekonomiky Európskej únie a eurozóny. Slovenská ekonomika citlivo reaguje na ich vývoj, keďže do EÚ a eurozóny smeruje približne 83% slovenského vývozu, resp. z ktorej pochádza asi 74% slovenského dovozu. Vo vývoji ekonomiky SR sa prejavuje synchronizácia s vývojom v EÚ a v eurozóne, po roku 2009 výraznejšie ako pred krízou. V štúdiu sme podrobnejšie analyzovali faktory vývoja jednotlivých komponentov HDP zo strany tvorby i použitia. Závislosť ekonomiky Slovenska na zahraničí je hodnotená pomocou (priemerného a hraničného) sklonu k vývozu a dovozu. Analýza využíva údaje Systému národných účtov SR v stálych cenách, ktoré boli revidované v septembri 2015. V druhej časti práce sa detailnejšie analyzujú faktory a dôsledky vonkajšieho prostredia na finančné hospodárenie inštitucionálnych sektorov, využívajúc aktuálne údaje zo sektorových účtov, v bežných cenách. Hodnotí sa bilancia bežného a kapitálového účtu, ako aj deficit, resp. prebytok inštitucionálnych sektorov (verejnej správy, domácností, nefinančných podnikov, finančných podnikov a zahraničia), z pohľadu najvýznamnejších príjmových a výdavkových tokov. V záverečnom zhrnutí sme zosumarizovali najdôležitejšie poznatky z vývoja hospodárenia jednotlivých sektorov. Konštatujeme v ňom, že napriek úsiliu vlády o lepší výber DPH a spotrebných daní sa ich podiel podarilo v pokrízovom období len stabilizovať. Vyššie príspevky na sociálne a zdravotné poistenie a postupné obnovenie podielu daní z príjmov na úrovni cca 6,5% HDP umožnili pokryť rastúce náklady na dôchodky a zdravotnú starostlivosť. Aj zlepšené čerpanie

¹ Štúdia bola podporená výskumným projektom VEGA 2/0160/13 „Finančná stabilita a udržateľnosť hospodárskeho rastu Slovenska v podmienkach globálnej ekonomiky“.

² Ing. Viera Hajnovičová, PhD., INFOSTAT, Leškova 16, 817 95 Bratislava, tel. 02 59379 362; CSPV SAV - Prognostický ústav SAV, Šancová 56, Bratislava

euromeritov prispelo k tomu, že sa postupne zlepšovalo hospodárenie verejného sektora. Výsledok hospodárenia domácností v pokrízovom období určovali najmä vyššie príjmy zo sociálnych dávok, nižšie úroky z vkladov a z úverov a postupne sa zvyšujúce odvody a iné platby. K prebytku hospodárenia prispeli však aj nižšie investície, najmä do bývania. Hospodárenie nefinančných podnikov v pokrízovom období sprevádzala najmä nižšia ziskovosť. Ovplyvnili ho ale aj nižšie úroky z vkladov a úverov, postupné zvyšovanie daní (aj v dôsledku tlaku na lepšiu disciplínu). Dôležitý faktor výsledku hospodárenia však bol najmä pokles investícií, ktorých úroveň sa dostala na hranicu obnovy a minimálna tvorba zásob. Hospodárenie finančného sektora ovplyvnili najmä klesajúce nízke úroky, ktoré mali vplyv na hospodárske výsledky poisťovní, ale vplývali aj na hospodárenie bánk, kvôli konkurencii na úverovom trhu v bankovom sektore. Kľúčový vo výsledku hospodárenia slovenskej ekonomiky voči zahraničiu bol obrat v zahraničnom obchode s tovarmi – prechod od deficitu k prebytku. Zhoršila sa však bilancia v obchode so službami. Kríza spôsobila zníženie príjmov od pracovníkov v zahraničí, ale aj zníženie príjmov zahraničného kapitálu u nás. Na bežnom účte aj v platobnej bilancii sme vďaka tomu znížili deficit, ba v niektorých rokoch sme dosahovali prebytky.

Kľúčové slová: Systém národných účtov, inštitucionálne sektory, hrubý domáci produkt, pridaná hodnota, hraničný sklon k vývozu, hraničný sklon k dovozu, deficit/prebytok sektora.

Abstract:

The goal of the study is to analyse the impact of global economy on development of Slovak economy in post crisis years (2010-2014). In the first part of the study the development of gross domestic product (GDP) of Slovak Republic in the context to development of European Union (EU) and euro-area is analysed. The reaction of the Slovak economy on the EU development is significant because 83% of Slovak exports is directed in the market of EU and because 74% of Slovak imports come from the EU. The development of Slovak economy is synchronized with development of EU, more markedly after the year 2009 than before crisis. Development of the components of GDP from the production as well as the use side is analysed in a more detailed way. Dependence of Slovak economy on foreign trade is analysed using the indicators such as marginal propensity to exports, marginal propensity to imports. In this part of the analysis data from System of national accounts of the Slovak Republic, the September 2015 revision, at constant prices was used. In the second part of the study,

financial behaviour of individual institutional sectors during the post crisis time is analysed, using sectoral accounts data at current prices. The balance of current and capital accounts as well as final deficit or surplus of sectors is evaluated. For five institutional sectors – non-financial corporations, financial corporations, households, general government and rest of the world – the most important income as well as outcome flows are analysed in more detail. In the end the most important results from economy of institutional sectors are summarised. We state that in spite of efforts of government to enhance the revenues from the value added and excise taxes only the stabilization of the ratio to GDP was reached. The higher income from social contributions and gradual recovering of the share of income taxes on GDP (6,5%) allowed to cover the increasing costs on pension and health insurance. The higher drawings of euro funds contributed to gradual improvement of the balance of general government. The economy of household sector was determined by higher social benefits, lower interests from loans and deposits, gradually growing payments of social contributions and other payments. The lower investments mainly in housing also contributed to surplus of households sector. The economy of non-financial enterprises in post crisis years was characterized by lower profitability. Also lower interests from loans and deposits, gradually growing taxes (as results of pressure on tax discipline) influenced the profitability. Important factor for the final results were also decreasing of investments, the level of which fell to limit of renewal. The economy of financial sector was influenced by decreasing low interests which had impact on economy of insurance companies and also on economy of banks due to the competition on credit market in banking sector. Key factor determining position of Slovak Republic towards the rest of the world was the reverse in the results of the foreign trade with goods – transition from deficit to surplus. The balance of trade with services deteriorated, remittances and revenues from foreign capital decreased during the crisis. Thanks to that the deficit of the current account and the balance of payments decreased. In some years even the surplus was reached.

Keywords: System of national accounts, institutional sectors, gross domestic product, value added, marginal propensity to export, marginal propensity to import, deficit/surplus of sector.

Úvod

V štúdií sa venujeme analýze faktorov, ktoré ovplyvnili oživenie a vývoj ekonomiky Slovenska v pokrízovom období. Zameriame sa na prejavy a dopady krízy globálnej ekonomiky, predovšetkým ekonomiky Európskej únie (EÚ) a eurozóny na slovenskú

ekonomiku v rokoch 2010-2014. Rozlišujeme tri vývojové obdobia: prvé obdobie – návrat k ekonomickému rastu je reprezentované rokmi 2010 a čiastočne i rokom 2011, druhé obdobie - spomaľovanie rastu ekonomík, resp. až recesia je reprezentované rokmi 2011-2012 a čiastočne i rokom 2013, tretie obdobie – opätovné naštartovanie vyšších rastov v ekonomikách EÚ (druhé oživenie) je zastúpené rokmi 2013-2014.

V prvej časti štúdie je analyzovaný vývoj hrubého domáceho produktu (HDP) SR v kontexte vývoja ekonomiky Európskej únie (EÚ) a eurozóny v uvedených vývojových etapách. Podrobnejšie sa rozoberajú faktory vývoja jednotlivých komponentov HDP zo strany tvorby i použitia. Závislosť ekonomiky Slovenska na zahraničí je analyzovaná pomocou (priemerného a hraničného) sklonu k vývozu a dovozu. V analýze boli použité údaje Národných účtov SR v stálych cenách, ktoré boli revidované v septembri 2015.

V druhej časti práce sa analyzuje vplyv vonkajšieho prostredia v uvedených vývojových etapách na finančné hospodárenie inštitucionálnych sektorov na Slovensku. Hodnotí sa bilancia bežného a kapitálového účtu, ako aj deficit, resp. prebytok piatich inštitucionálnych sektorov (verejnej správy, domácností, nefinančných podnikov, finančných podnikov a zahraničia). Na príklade najvýznamnejších príjmových a výdavkových tokov sa poukazuje na reakciu a vzájomnú spätosť a prepojenosť jednotlivých sektorov. Použité údaje zo sektorových účtov z Národných účtov SR sú v bežných cenách.

V závere sme zhrnuli najvýznamnejšie poznatky a výsledky z analýzy.

1. Vývoj ekonomiky SR v rokoch 2009 - 2014 v prepojení na vývoj EÚ

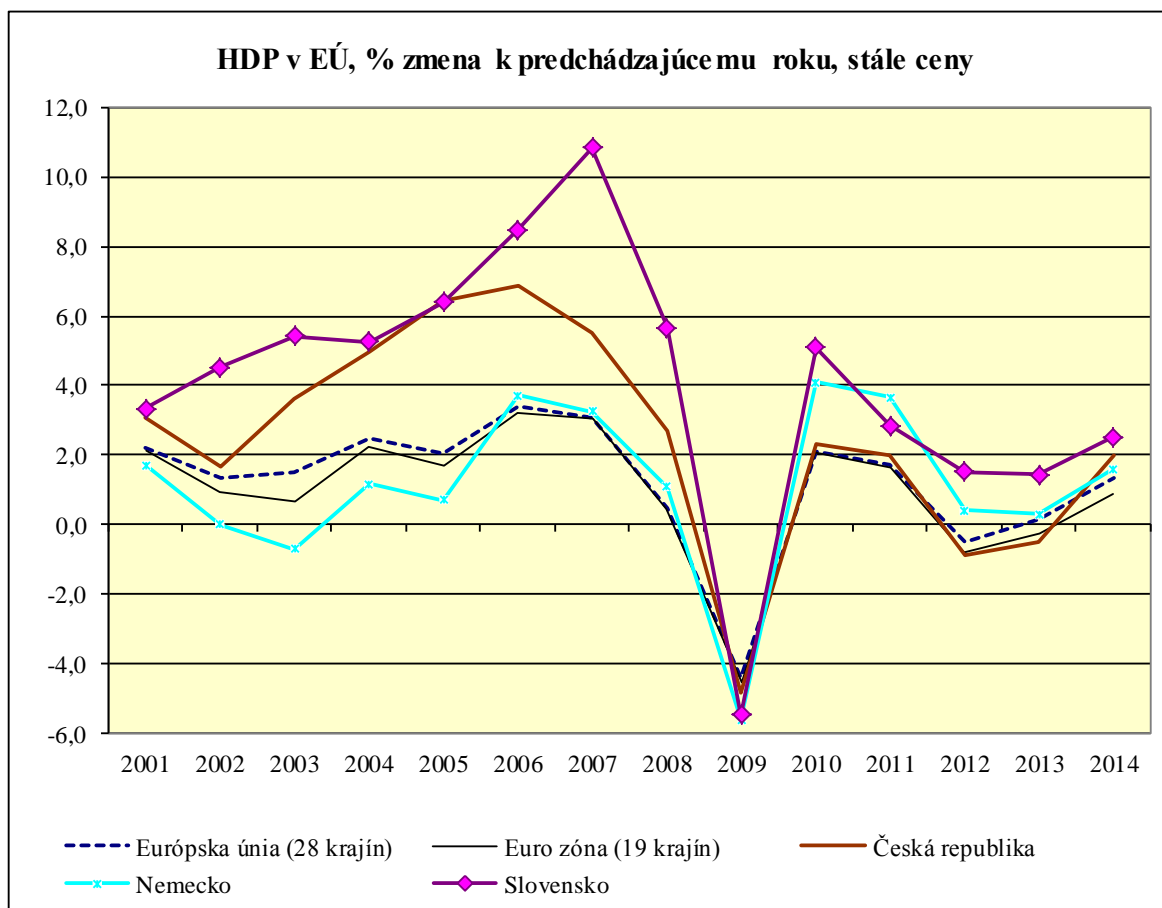
Ako sme už konštatovali v prácach [1,2], slovenská ekonomika citlivo reaguje na ekonomický vývoj v Európskej únii (a eurozóny), do ktorej smeruje približne 83% slovenského vývozu, resp. z ktorej pochádza asi 74% slovenského dovozu [3]. Vo vývoji ekonomiky SR sa prejavuje synchronizácia s vývojom v EÚ a v eurozóne, po roku 2009 výraznejšie ako pred krízou. V pokrízovom období sa viac približuje k vývoju nemeckej ekonomiky, graf 1.1.

Návrat k ekonomickému rastu v Európskej únii, či v eurozóne v roku 2010 nebol trvalý a v nasledujúcom roku sa rast spomalil a v roku 2012 sa EÚ i eurozóna opäť dostali do recesie (HDP pokleslo o 0,5% resp. 0,8% medziročne). Druhé obdobie oživenia ekonomického rastu nastalo v rokoch 2013 a 2014, oproti prvému na nižšej úrovni, v EÚ medziročne o 0,2%, resp. 1,4%. V eurozóne sa mierny ekonomický rast obnovil až v roku 2014 (o 0,9%).

Slovenská ekonomika na prvé oživenie reagovala najskôr vysokým prírastkom HDP o 5,1% v roku 2010, následne ekonomika spomalila na 2,8%. V období recesie v eurozóne, t.j.

v rokoch 2012-2013 si slovenská ekonomika udržala rast na úrovni 1,5%, resp. 1,4%. V roku 2014 sa oživenie premietlo do rastu vo výške 2,5%.

Graf 1.1

Vývoj HDP Slovenska budeme bližšie analyzovať z ponukovej i dopytovej stránky, použité údaje sú v stálych cenách 2010.

Ponuková stránka HDP

Tvorbu HDP určuje vývoj reálnej pridanej hodnoty a vývoj čistých daní z produktov. Pri prvej vlne oživenia ekonomiky v EÚ sa na Slovensku opäť obnovila výroba najmä v priemysle, čím sa zabezpečil celkový rast produkcie o 7,9% v roku 2010 a o 6,0% v roku 2011. Oživenie priemyselnej výroby, ktorá je vysoko náročná na materiálové vstupy, prinieslo i vyšší rast medzispotreby pre priemyselné odvetvia. Keďže náročnosť produkcie na medzispotrebu sa v tomto období zvyšovala, rast pridanej hodnoty sa naopak spomaľoval, z 5,2% v roku 2010 na 2,2% v roku 2011, tabuľka 1.1.

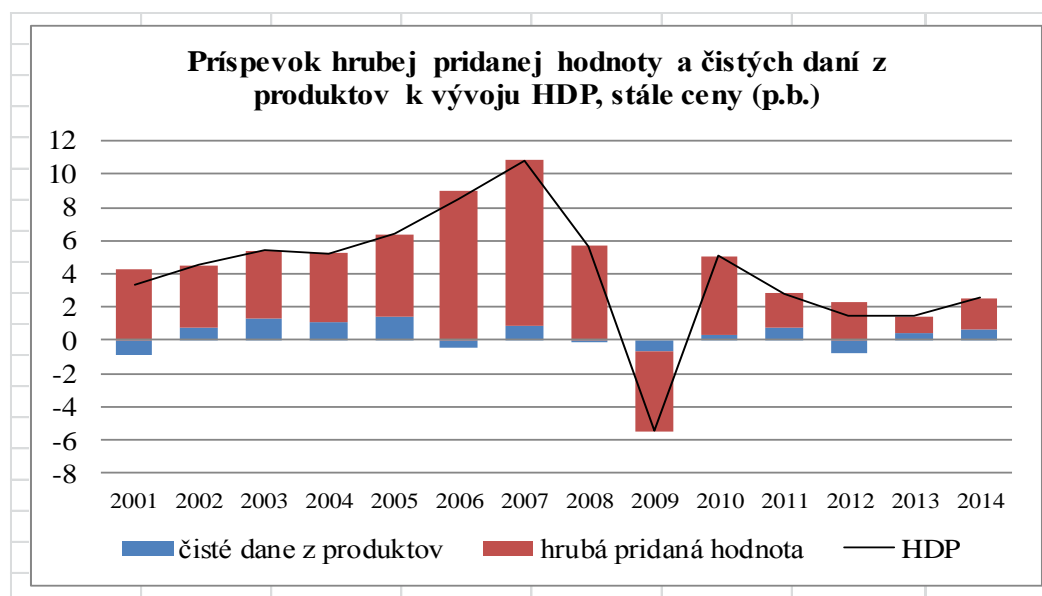
Tabuľka 1.1 Vývoj tvorby HDP, stále ceny, medziročná zmena, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Produkcia	3,5	12,4	11,5	6,3	-10,5	7,9	6,0	2,0	0,1	2,2
Medzispotreba	2,1	13,9	11,9	6,3	-13,9	9,8	8,6	1,6	-0,6	2,3
Pridana hodnota	5,6	10,1	11,0	6,3	-5,4	5,2	2,2	2,5	1,1	2,1
čisté dane z produktov	13,2	-4,4	9,2	-0,4	-6,8	4,1	9,0	-7,9	5,4	6,9
HDP	6,4	8,5	10,8	5,7	-5,5	5,1	2,8	1,5	1,4	2,5

V nasledujúcich troch rokoch sa náročnosť produkcie na vstupy medzispotreby už ďalej nezvyšovala (skôr mierne klesala). Preto aj pri výraznom spomaľovaní rastu produkcie v roku 2012 o 4 p.b., sa dosiahol rýchlejší rast pridanej hodnoty oproti predchádzajúcemu roku o 0,5 p.b. Spomalenie rastu produkcie i pridanej hodnoty pokračovalo aj v roku 2013, keďže v eurozóne ešte pretrvával pokles a nemecká ekonomika tiež spomaľovala. Druhá vlna pokrízového oživenia v slovenskej ekonomike nastala až v roku 2014, kedy nemecká ekonomika zrýchlila na 1,6% ročne a EÚ na 1,4%. Produkcia SR v tomto roku vzrástla o 2,2%, pridaná hodnota o 2,5%.

Čisté dane z produktov prispievali k rastu HDP kladne (menej ako 1 p.b.), okrem roku 2012, kedy bol zaznamenaný ich výpadok, najmä vo výbere daní z pridanej hodnoty, graf 1.2.

Graf 1.2

Dopytová stránka HDP

Dopytovú stránku vývoja HDP rozoberieme z pohľadu domáceho a zahraničného dopytu. Obidve zložky prispievali k vývoju HDP v pokrízovom období kladne s väčšou alebo menšou

mierou, okrem roku 2012, v ktorom príspevok domáceho dopytu bol záporný, a roku 2014, kedy bol záporný príspevok zahraničného dopytu.

Domáci dopyt

Z pohľadu krízového i pokrízového obdobia výsledný príspevok *domáceho dopytu* k vývoju HDP závisel najmä od vývoja investícií a konečnej spotreby domácností. Vplyv konečnej spotreby domácností na rast HDP pred krízou predstavoval 3 až 5 p.b., ale počas rokov 2009-2013 bol prevažne záporný a pohyboval sa na hranici nulového príspevku (okrem roku 2014), čiže rozhodujúci bol vývoj tvorby hrubého kapitálu. Po prepade jeho tvorby v roku 2009 sa táto v prvých dvoch rokoch oživenia ekonomiky opäť zvýšila a jej vysoký rast zabezpečil, že domáci dopyt prispieval v roku 2010 rozhodujúcou mierou k rastu HDP (4,6 p.b. z 5,1%), a v roku 2011 menej než polovičnou mierou (1,2 p.b. z 2,8% rastu HDP).

Počas spomalenia rastu ekonomiky v roku 2012 sa v podnikoch opäť znížili výdavky na investície a tvorba hrubého kapitálu klesla až o -14%. V tomto vývoji je premietnutý aj vývoj zmien v zásobách (materiálu, tovaru), ktoré sa v období vyššieho ekonomického rastu zvyšovali (zmena o 1295 mil. eur, resp. 648 mil. eur ročne v rokoch 2010-2011), a pri spomalení rastu ekonomiky v roku 2012 sa zvýšilo čerpanie zásob (medziročne o 246 mil. eur). V roku 2012 celý domáci dopyt pôsobil záporne na vývoj HDP (-4,2 p.b) a rast ekonomiky o 1,5% bol celý krytý zahraničným dopytom.

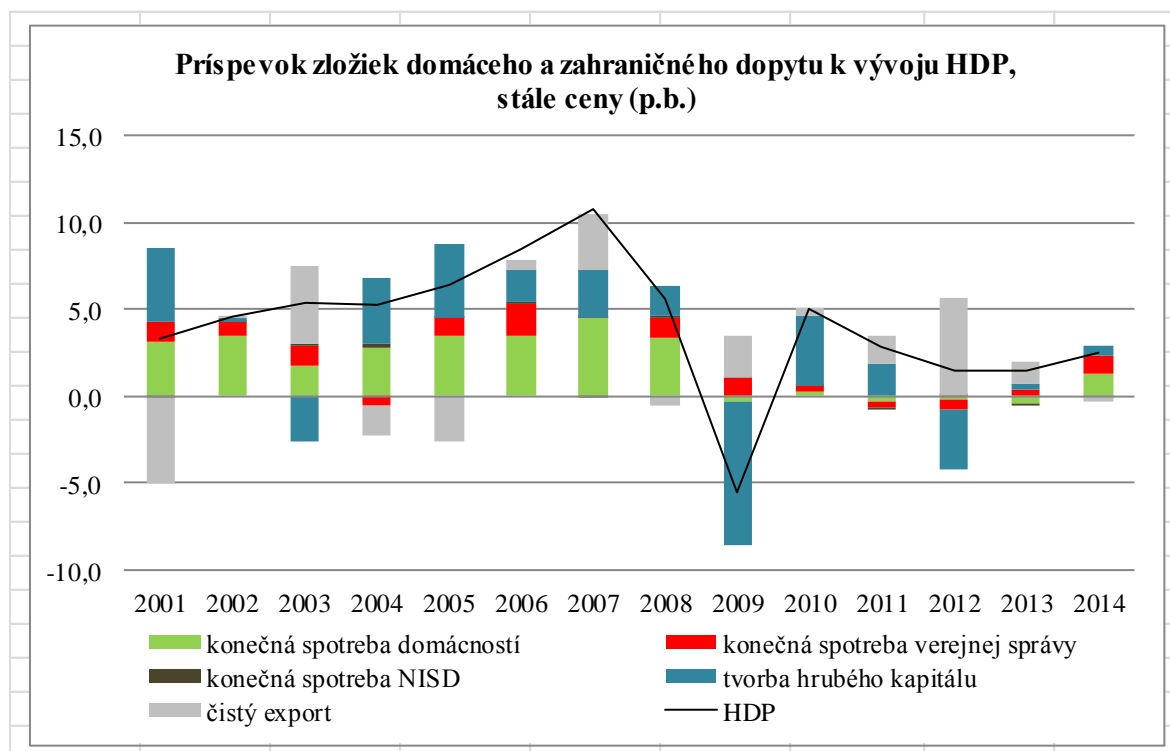
Tabuľka 1.2 Vývoj HDP podľa zložiek použitia, stále ceny, medziročná zmena, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Konečná spotreba domácností	5,9	5,9	7,7	6,0	-0,6	0,4	-0,6	-0,4	-0,8	2,4
Konečná spotreba verejnej správy	5,1	9,4	0,3	6,7	6,0	1,8	-1,7	-2,6	2,2	5,9
Konečná spotreba nez.inšt.sl.domá	3,4	9,2	-1,3	7,8	3,2	1,4	-0,1	0,5	-0,3	-0,6
Tvorba hrubého kapitálu	15,4	6,2	9,4	5,8	-29,2	18,8	7,6	-14,0	1,5	2,6
<i>Domáci dopyt</i>	<i>8,1</i>	<i>6,6</i>	<i>6,7</i>	<i>6,1</i>	<i>-7,2</i>	<i>4,5</i>	<i>1,2</i>	<i>-4,2</i>	<i>0,3</i>	<i>3,1</i>
Vývoz	12,9	22,9	14,6	3,0	-16,8	15,7	12,0	9,3	6,2	3,6
Dovoz	15,3	19,5	9,4	3,6	-18,8	14,7	9,6	2,5	5,1	4,3
<i>Zahraničný dopyt</i>	<i>38,6</i>	<i>-6,8</i>	<i>-43,6</i>	<i>15,0</i>	<i>-56,3</i>	<i>-21,5</i>	<i>-114,7</i>	<i>2 719,9</i>	<i>21,8</i>	<i>-4,3</i>
HDP	6,4	8,5	10,8	5,7	-5,5	5,1	2,8	1,5	1,4	2,5

Obrat nastal v rokoch 2013-2014. Mierny rast tvorby hrubého kapitálu zabezpečili vyššie vládne výdavky na investície. Príspevok tvorby hrubého kapitálu k rastu HDP bol 0,3 p.b. v roku 2013, čo bol súčasne aj príspevok celého domáceho dopytu (keďže v konečnej spotrebe sa rast výdavkov vlády kompenzoval poklesom výdavkov domácností). Až v roku 2014 sa ku kladnému príspevku investícií (0,6 p.b.) pridala aj konečná spotreba domácností a konečná spotreba vlády (1,2 p.b., resp. 1.1 p.b.). V tomto roku domáci dopyt svojim

príspevkom 2,9 p.b. vykryl dopad nižšieho zahraničného dopytu na HDP (-0,3 p.b.) a zabezpečil rast HDP (2,5%), graf 1.3.

Graf 1.3

Zahraničný dopyt

V celom pokrízovom období bol príspevok zahraničného dopytu k rastu HDP s väčšou alebo menšou mierou kladný, až na rok 2014, graf 1.3. Bolo to spôsobené viac výkyvmi vo vývoji dovozu ako vývozu.

Vysoký rast vývozu z roku 2010 (15,7%) postupne každým rokom spomaľoval približne o 3 p.b. až na 3,6% v roku 2014. Dovozy tovarov v rokoch 2010 až 2012 tiež spomaľoval, ale oveľa rýchlejšie ako vývoz, o 5 p.b., resp. 7 p.b. ročne. Vo výsledku bilancie zahraničného obchodu sa to prejavilo najskôr v roku 2011 vznikom prebytku v objeme 144 mil. eur, ktorý následne v roku 2012 vzrástol až na 4,058 mld. eur. V nasledujúcich dvoch rokoch sa tempá rastu dovozu opäť zvyšovali, avšak prebytky zahraničného obchodu sa udržali na úrovni 4,9 mld., resp. 4,7 mld. eur. Vývoj zahraničného dopytu dokumentujú aj údaje v tabuľke 1.3.

Tabuľka 1.3 Vývoj zahraničného dopytu, mil. eur, stále ceny

Rok	Hrubý dom. produkt HDP	Vývoz E	Dovoz M	Saldo ZO (E-M)	Medziročná zmena			Index rastu/poklesu		
					Δ HDP	Δ E	Δ M	HDP	vývozu	dovozu
2005	53 413	36 899	41 632	-4 732	3 212	4 210	5 529	106,4	112,9	115,3
2006	57 946	45 356	49 765	-4 409	4 532	8 457	8 133	108,5	122,9	119,5
2007	64 224	51 979	54 465	-2 485	6 278	6 623	4 700	110,8	114,6	109,4
2008	67 854	53 549	56 408	-2 859	3 630	1 569	1 943	105,7	103,0	103,6
2009	64 128	44 572	45 822	-1 250	-3 726	-8 977	-10 586	94,5	83,2	81,2
2010	67 387	51 585	52 567	-982	3 259	7 013	6 745	105,1	115,7	114,7
2011	69 302	57 780	57 636	144	1 915	6 194	5 069	102,8	112,0	109,6
2012	70 358	63 157	59 099	4 058	1 056	5 377	1 463	101,5	109,3	102,5
2013	71 363	67 077	62 133	4 944	1 005	3 920	3 034	101,4	106,2	105,1
2014	73 162	69 514	64 781	4 733	1 800	2 437	2 648	102,5	103,6	104,3

O závislosti slovenskej ekonomiky na zahraničnom dopyte hovoria aj vypočítané ukazovatele zobrazené v tabuľke 1.4. Sklon ekonomiky SR k vývozu naznačuje, že v pokrízovom období rástlo zameranie a exportná výkonnosť ekonomiky, t.j. podiel vývozu na HDP narastal zo 76,6% v roku 2010 na 94% v roku 2013 (v priemere ročne o 6 p.b.). V roku 2014 sa podiel vývozu na HDP zvýšil už len o 1 p.b.

Ukazovateľ závislosti ekonomiky na dovoze ukazuje, že tak ako rástla exportná výkonnosť, rástla aj závislosť slovenskej ekonomiky na dovoze, ale o niečo pomalšie. V posledných štyroch rokoch sú ukazovatele sklonu ekonomiky SR k vývozu vyššie ako ukazovatele závislosti ekonomiky na dovoze, čím sa v uvedenom období dosahuje kladné saldo zahraničného obchodu.

Namerané hraničné sklony slovenskej ekonomiky k vývozu v rokoch 2010-2012 sa zvyšovali z hodnoty 2,2 až na 5,1, v nasledujúcich dvoch rokoch už klesali na 3,9, resp. 1,4. Znamená to, že v pokrízovom období sa obnova ekonomického rastu dosahovala predovšetkým významným rastom vývozu. Hraničný sklon k vývozu nameraný v roku 2014 sa už viac približuje hodnotám pred krízy a dokumentuje, že zmena HDP už nie je sprevádzaná zvyšujúcimi sa prírastkami vývozu.

Hraničné sklony k dovozu v pokrízovom období kolísali, rast v jednom roku bol následne vystriedaný poklesom ukazovateľa v nasledujúcom roku. Slovenská ekonomika je závislá na dovoze pre konečné použitie aj pre výrobu, najmä na export. V prvých dvoch rokoch po kríze bolo treba obnoviť dovozy aj pre rastúcu výrobu, t.j. ukazovateľ sa zvyšoval z 2,1 na 2,6.

Pokles ukazovateľa v roku 2014 na 1,5 naznačuje, že zmena produktu v tomto roku už nevyvolala takú vysokú zmenu v dovoze ako v prvých rokoch pokrízového obdobia³.

Tabuľka 1.4 Ukazovatele závislosti ekonomiky SR na zahraničnom dopyte, stále ceny 2010

Rok	Závislosť na zahr.obchode (E+M)/HDP*100	Sklon k vývozu E/HDP*100	Závislosť na dovoze M/(HDP-E+M)*100	Hraničný sklon k vývozu $\Delta E/\Delta HDP$	Hraničný sklon k dovozu $\Delta M/\Delta HDP$
2005	147,0	69,1	71,6	1,3	1,7
2006	164,2	78,3	79,8	1,9	1,8
2007	165,7	80,9	81,6	1,1	0,7
2008	162,0	78,9	79,8	0,4	0,5
2009	141,0	69,5	70,1	2,4	2,8
2010	154,6	76,6	76,9	2,2	2,1
2011	166,5	83,4	83,3	3,2	2,6
2012	173,8	89,8	89,1	5,1	1,4
2013	181,1	94,0	93,5	3,9	3,0
2014	183,6	95,0	94,7	1,4	1,5

2. Finančné hospodárenie inštitucionálnych sektorov v pokrízovom období

V pokrízovom období sa menilo správanie sa inštitucionálnych sektorov, ktoré reagovali na zmeny ekonomického vývoja diferencovane. Vo viacerých predchádzajúcich prácach sme už hodnotili finančné hospodárenie inštitucionálnych sektorov v rôznych časových úsekoch, až do roku 2012. Nadväzujúc na tieto analýzy chceme sa v súčasnej práci sústrediť na celé pokrízové obdobie, t.j. obdobie po roku 2009, s dôrazom na roky 2013-2014.

V analýze používame údaje sektorových účtov Systému národných účtov SR, ktoré prešli revíziou v septembri 2015. V údajoch sú už premietnuté aj metodické zmeny vyplývajúce z metodiky ESA2010, preto niektoré výsledky z predchádzajúcich analýz môžu byť v súčasnej analýze čiastočne zmenené.

2.1 Sektor verejnej správy

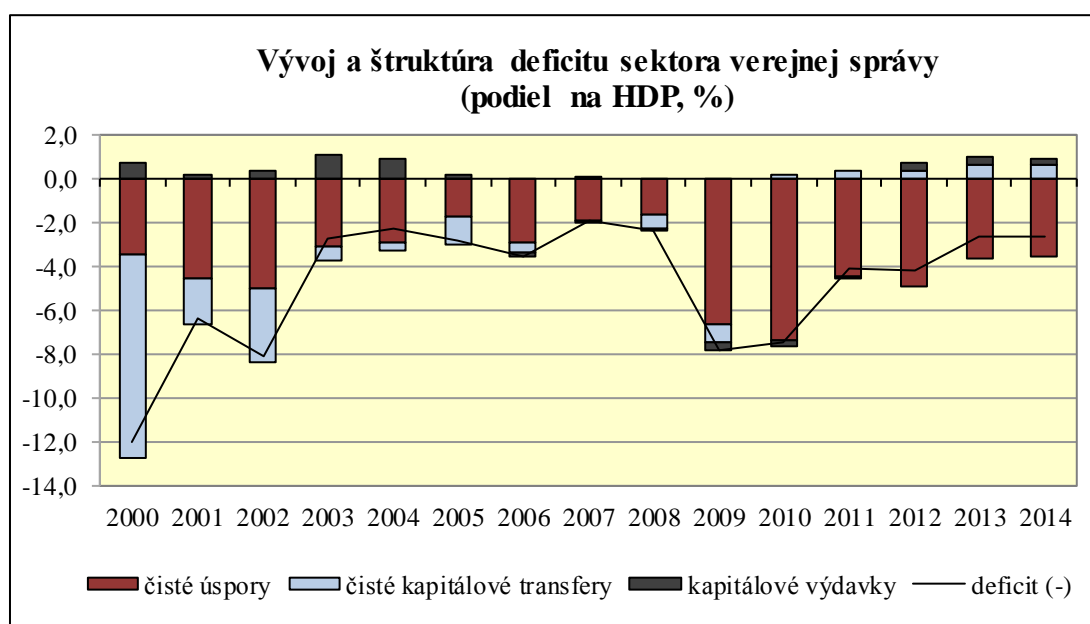
Výsledok hospodárenia sektora verejnej správy zobrazený jeho deficitom sa v pokrízovom období menil približne v dvojročných intervaloch. V rokoch pred krízou podiel deficitu na HDP tvoril historicky najnižšiu hodnotu (sledovanú od roku 2000) **1,9%**, resp. **2,3%** HDP, čím sa splnili maastrichtské kritériá pre vstup Slovenska do eurozóny k 1.1.2009.

³ Ukazovatele napočítané v období hospodárskej krízy, t.j. pri poklese HDP a poklese objemov vývozu a dovozu, sa interpretujú odlišne. Vysoké ukazovatele hraničných sklonov k vývozu i dovozu v roku 2009 hovoria o výraznom páde tak dovozov ako aj vývozov, v porovnaní s poklesom HDP.

Hospodárska kríza v roku 2009 mala dopad na prehĺbenie deficitu sektora verejnej správy nielen v roku 2009, ale aj v nasledujúcom roku, kedy deficit vzrástol štvornásobne, na **7,9%**, resp. **7,5%**. Naštartovanie ekonomického rastu v roku 2010 a 2011 tempom 5,6%, resp. 4,5% sa vo výsledkoch sektora verejnej správy výraznejšie prejavilo s ročným oneskorením, t.j. až v rokoch 2011-2012. Deficit vlády sa znížil v tomto období takmer o polovicu, na **4,1%**, resp. **4,2%**. V ďalšom dvojročnom období (2013-2014), kedy ekonomika rástla už len tempom 2%, resp. 2,3%, vláda v úsilí o konsolidáciu verejných financií pokračovala a deficit klesol o viac ako 40%, na **2,6%** HDP v roku 2013 i 2014.

Vývoj deficitu v sektore verejnej správy je zrejmý aj z grafu 2.1.1. Na konci kapitoly v tabuľke 2.1.5 uvádzame vývoj ukazovateľov z bežného a kapitálového účtu sektora.

Graf 2.1.1

Bližšie budeme analyzovať faktory, ktoré najviac ovplyvnili výsledky hospodárenia sektora v pokrízovom období.

Daňové príjmy

Vývoj príjmov z daní mal rozhodujúci vplyv na výsledok hospodárenia sektora. V období krízy a prepadu slovenskej ekonomiky spôsobili zhoršené výsledky hospodárstva výpadok príjmov z daní, čo bolo hlavným faktorom nárastu deficitu. Vláda súčasne prijímala viacero opatrení, aby zmiernila dopad krízy na vybrané skupiny obyvateľstva (išlo najmä o zníženie daňového zaťaženia nízko príjmových skupín občanov), a aby stabilizovala podnikateľskú sféru. Spolu tieto faktory spôsobili, že výpadok príjmov z daní, či už z produkcie, ale najmä

bežných daní z dôchodkov od podnikateľských i fyzických osôb, predstavoval viac ako 1 mld. eur v roku 2009 i v roku 2010 v porovnaní s rokom 2008. Kým v rokoch 2007-2008 dane spolu predstavovali 17,4%, resp. 17,1% z HDP, v rokoch 2009-2010 klesli na 16,2%, resp. 15,7% HDP.

Naštartovanie ekonomického rastu na Slovensku v rokoch 2010, resp. 2011-2012 sa prejavilo v raste príjmov z daní až v roku 2011, aj keď nie veľmi výrazne. Vyššími tempami rástli len dane z príjmov fyzických osôb (o 9,8% v roku 2011, resp. 6,8% v roku 2012), zatiaľ čo dane z príjmov podnikateľských osôb rástli ročne len o 2,2%, resp. 1,1%. V roku 2011 vláda zvýšila sadzbu dane z pridanej hodnoty na 20%, čím sa dosiahol v roku 2011 vyšší výber daní z produkcie o 8,8%. V ďalšom roku sa efekt vyššej sadzby DPH na výbere daní už neprejavil a dane z produkcie klesli o 2,9%. Celkove podiel daní na HDP v rokoch 2011-2012 bol 16,2%, resp. 15,7%, čo bol rovnaký stav ako v rokoch 2009-2010.

Aby sa zvýšili príjmy z daní, vláda začala klásť väčší dôraz za zvýšenie *efektívnosti výberu* daní. Už v roku 2012 sa zaviazala vo svojom Programovom vyhlásení bojovať účinne, nekompromisne a systematicky proti daňovým podvodom. Návrh a realizácia opatrení v oblasti daňového, obchodného a trestného práva, ale aj operatívnych činností príslušných zložiek výkonu, boli rozložené do troch etáp s účinnosťou od októbra 2012, 2013 a 2014. Účinný boj proti daňovým podvodom mal priniesť nielen konsolidáciu verejných príjmov a dodržanie záväzku voči EÚ, ktorým bolo zníženie deficitu verejných financií v roku 2013 pod 3% HDP, ale aj vytvorenie stabilného, transparentného a spravodlivého ekonomického prostredia [5].

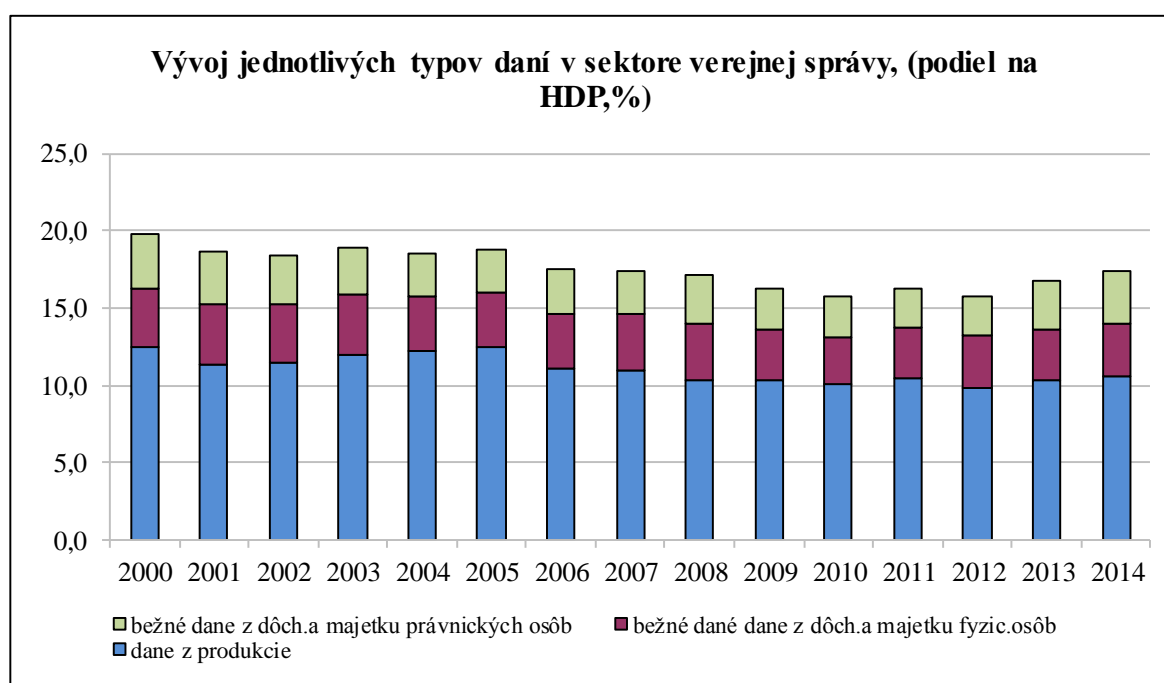
Realizácia opatrení na zefektívnenie výberu daní priniesla vyšší rast príjmov z daní už v roku 2013 a 2014. Ukázalo sa, že nielen opatrenia na zvýšenie úspešnosti výberu DPH sa pozitívne prejavili aj na lepšom výbere daní, ale vyššie boli aj príjmy z bežných daní z dôchodkov právnických osôb, a vyššia bola aj úspešnosť výberu spotrebných daní, najmä z minerálnych olejov a tabaku. V rokoch 2013-2014 sa výber daní oproti roku 2011 zvýšil spolu o 1,77 mld. eur. (956 mil. eur v roku 2013, 819 mil. eur v roku 2014).

Vo výbere daní z produkcie sa zaznamenal medziročný rast vo výške 6,5% v roku 2013 a 5,4% v roku 2014. Vďaka boju s daňovými únikmi a prijatiu legislatívnych opatrení sa výrazne zvýšil výber bežných daní od podnikateľských subjektov, ktoré vzrástli v roku 2013

o 26,2% a v roku 2014 o 13,5%. Vo výbere bežných daní z dôchodkov a majetku fyzických osôb sa pozitívne prejavil vývoj na trhu práce, keď tieto dane vzrástli v roku 2014 o 4,1%.

Ako vidíme z grafu 2.1.2, celkove podiel daní na HDP dosiahol v roku 2014 približne 17,4%, čím sa vyrovnal obdobiu pred krízy. V štruktúre vybratých daní sú výraznejšie rozdiely. Kým dane z produkcie dosiahli v roku 2014 len 10,6% z HDP a priblížili sa úrovni pred krízy (v roku 2007 ich podiel bol 11,0%), bežné dane z dôchodkov a majetku podnikateľských subjektov narástli na úroveň 3,1%, resp. 3,4% HDP, ktorá sa dosahovala v rokoch 2000-2001. Miera výberu bežných daní od fyzických osôb sa výrazne nemenila a kolísala medzi 3,3% až 3,4% HDP, čo je menej ako pred krízou (3,6%, resp. 3,7%).

Graf 2.1.2

Sociálne príspevky a sociálne dávky

Ďalším faktorom, ktorý prispel k pozitívnemu vývoju deficitu v pokrizovom období, bol vyšší výber príspevkov na sociálne zabezpečenie, najmä v posledných dvoch rokoch sledovaného obdobia.

V období krízy aj po nej až do roku 2012 stabilne sociálne príspevky odvádzané do Sociálnej poisťovne a Všeobecnej zdravotnej poisťovne tvorili asi 12,3% až 12,5% HDP, príspevky od zamestnávateľov predstavovali 6,5% až 6,7% a príspevky od domácností 5,4% až 5,7%.

Až v rokoch 2013-2014 môžeme konštatovať nárast úspešnosti výberu odvodov do fondov sociálneho zabezpečenia, a to predovšetkým od zamestnávateľov, ich podiel na HDP vzrástol o jeden p.b., t.j. na úroveň 7,4%, resp. 7,6% HDP. Celkove podiel sociálnych príspevkov na HDP dosiahol v tomto období 13,5%, resp. 13,6%.

Aj miera vyplácaných sociálnych dávok sa výrazne podpísala pod vývoj deficitu verejnej správy v pokrízovom období. V roku krízy a tesne po nej prudko rástli sociálne dávky vyplácané z verejných fondov, aby sa vykryl výpadok príjmov domácností zo zamestnania a z podnikania. Podiel sociálnych dávok na HDP v tomto období tvoril 14%, resp. 14,2% HDP.

Bilancia príjmov sociálneho poistenia a vyplácaných sociálnych dávok bola v roku 2010 vysoko v prospech sociálnych dávok (-1340 tis. eur).

V rokoch 2011-2012 vzhľadom na lepšiu ekonomickú situáciu miera sociálnych dávok klesla na 13,7%, resp. 13,9% HDP, (a bilancia medzi príjmami a výdavkami sa znížila na -1000 tis. eur).

V posledných dvoch rokoch sa miera vyplácaných sociálnych dávok už ďalej neznižovala a zostávala na úrovni 13,9% HDP, graf 2.1.3. Nárast prijatých sociálnych príspevkov v sektore v roku 2013 súvisel aj s presunom časti poistencov zo súkromných zdravotných fondov do Všeobecnej zdravotnej poisťovne a presunom poistencov z 2. do 1. piliera dôchodkového systému. Bilancia medzi príjmami a výdavkami na sociálne zabezpečenie výrazne klesla (na -329 tis. eur, resp. -218 tis. eur).

Graf 2.1.3

Ďalšie príjmové a výdavkové položky bežného účtu

Výslednú bilancujúcu položku, resp. aj disponibilný dôchodok sektora kladne alebo záporne ovplyvňujú aj ďalšie transfery, ale najmä *Dôchodky z majetku*, *Subvencie na produkciu* a *Ostatné bežné transfery*.

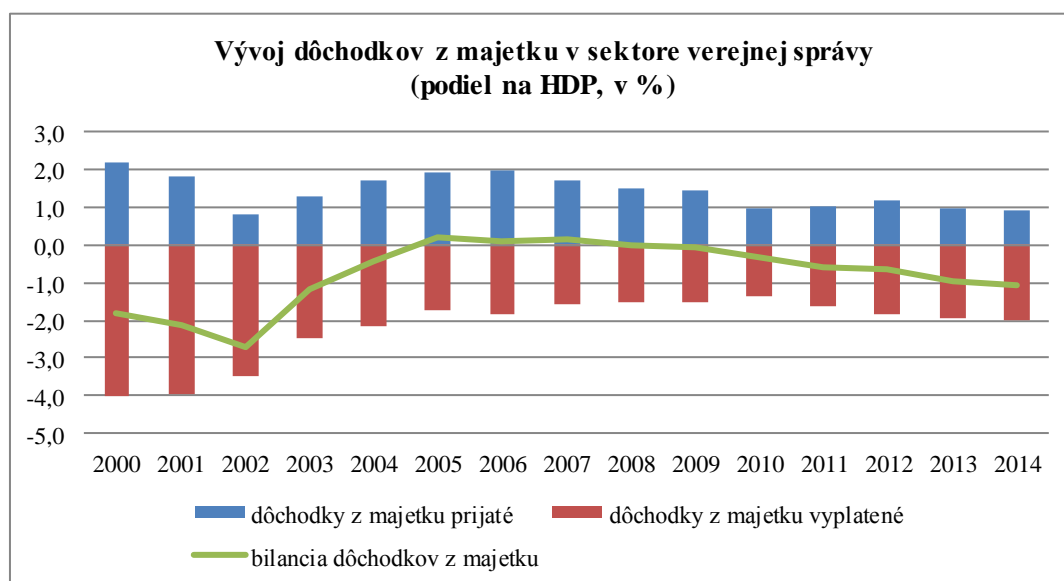
Subvencie na produkciu

Významnú úlohu v rámci výdavkov predstavujú subvencie na produkciu, ktoré vláda poskytuje trhovým výrobcam. V rámci tejto položky sa prerozdeľuje aj časť prostriedkov z rozpočtov EÚ. Ako ukazujú údaje, tieto výdavky vlády mali v krízovom a pokrízovom období klesajúci trend, keď sa ich podiel na HDP znižoval z 1,6% v roku 2009 na 0,8% v roku 2011. Až v nasledujúcich troch rokoch sa tieto výdavky mierne zvýšili, približne na 1% HDP.

Dôchodky z majetku

Na strane príjmov je pre sektor dôležitý príjem z dividend od štátnych podnikov, na strane výdavkov platby úrokov. Ako vidieť z grafu 2.1.4 v celom pokrízovom období vývoj dôchodkov z majetku skôr zhoršoval deficit sektora. Pri stálom raste platieb úrokov, príjmy dôchodkov z majetku klesali, a to najmä po roku 2012. Podľa štátneho záverečného účtu išlo v tomto období najmä o výpadok dividend.

Graf 2.1.4

Ostatné bežné transfery

V ostatných bežných transferoch sú zachytené aj transakcie vlády s rozpočtom EÚ, najmä v položkách *Bežná medzinárodná spolupráca, Rôzne bežné transfery, Vlastné zdroje EÚ založené na DPH a HND*.

Celková bilancia *ostatných bežných transferov* v pokrízovom období bola vcelku vyrovnaná, len v roku 2011 príjem výraznejšie prevyšoval výdavky, čo mohlo súvisieť aj s rastom príjmov z rozpočtov EÚ. Saldo týchto transferov v sledovanom období nemalo výraznejší vplyv na výsledný deficit sektora.

Vývoj disponibilného dôchodku

Ak zhrnieme dopad jednotlivých príjmových a výdavkových položiek bežného účtu sektora verejnej správy na vývoj *disponibilného dôchodku*, môžeme konštatovať, že pokles disponibilného dôchodku meraný k HDP v rokoch 2009-2010 bol zapríčinený výpadkom daňových príjmov, nižších odvodov sociálnych príspevkov a nižších príjmov dividend na jednej strane a rastom vyplácaných sociálnych dávok na druhej strane. Podiel disponibilného dôchodku na HDP predstavoval 13,2% v roku 2009 a 11,9% v roku 2010.

V nasledujúcom období pri prvej konsolidácii daňových príjmov sa podarilo zvýšiť disponibilný príjem sektora len v roku 2011 na 14,1%, v roku 2012 opäť klesol v dôsledku nižších príjmov daní z produkcie, ale už na vyššiu úroveň ako v roku 2010, t.j. na 13% HDP.

Roky druhej konsolidácie príjmov sektora priniesli rast disponibilného dôchodku, a jeho podiel na HDP vzrástol v roku 2014 oproti roku 2012 o 2,3 p.b., t.j. na 15,3% HDP, a to najmä zásluhou vyššieho výberu daní a odvodov, pri stabilizácii výplát sociálnych dávok a subvencií na produkciu.

Konečná spotreba verejnej správy a vývoj čistých úspor sektora

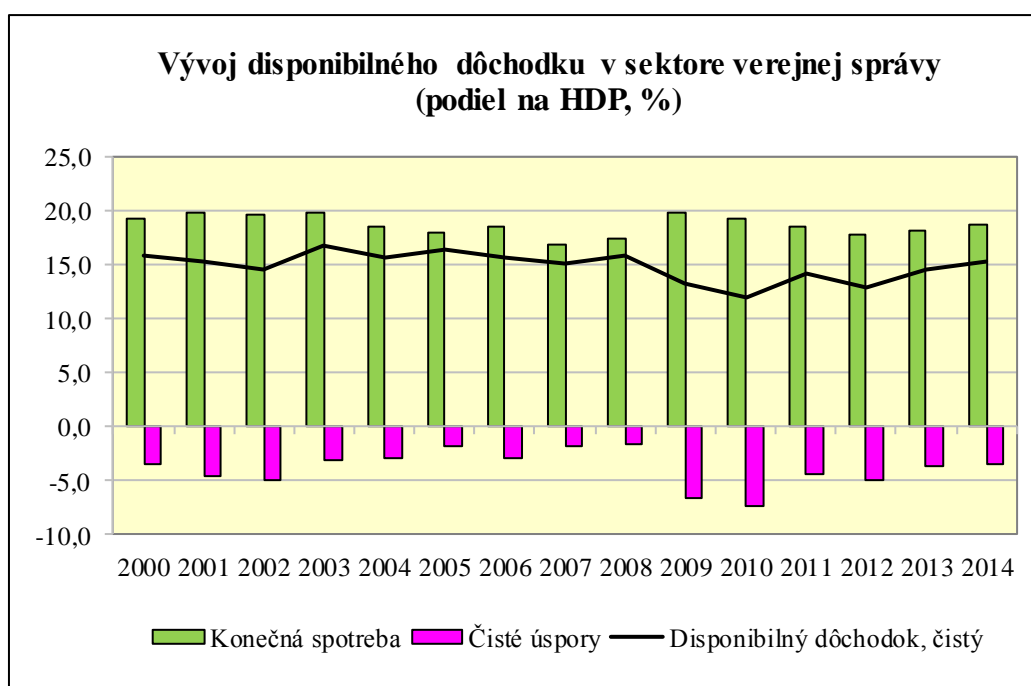
Vývoj konečnej spotreby vlády pôsobil kladne na vývoj deficitu najmä v prvej etape pokrízového obdobia. Už počas krízy a tesne po nej sa úsporné opatrenia vlády premietali čiastočne aj do konečnej spotreby, ktorej rast sa v roku 2010 spomalil na 2,7%. V prvej etape pokrízového obdobia šetrenie vládnych výdavkov pokračovalo a v roku 2011 konečná spotreba vlády vzrástla len minimálne a v nasledujúcom roku dokonca klesla, čo malo kladný vplyv na zníženie, resp. udržanie „záporných“ čistých úspor, resp. strát sektora.

Po rokoch tlmenia rastu, ba až poklesu konečnej spotreby vlády, sa v rokoch 2013-2014 časť úspor z daňových príjmov a odvodov pretransformovala do vyšších výdavkov vlády na konečnú spotrebu, ktorá vzrástla v roku 2013 o 3,2% a v roku 2014 o 6,3% (najväčší vplyv na

rast konečnej spotreby vlády mal nárast mzdových nákladov zamestnancov verejnej správy, ročne o 6,2%, resp. 5,4%). Rast konečnej spotreby vlády však nebol vyšší ako rast disponibilných príjmov a čisté straty sektora sa znížili.

V grafe 2.1.5 vidieť relácie medzi vývojom disponibilných príjmov sektora, jeho konečnou spotrebou a výslednou bilančnou položkou bežného účtu, čistými úsporami, resp. stratami.

Graf 2.1.5

Vplyv kapitálových transakcií na deficit sektora

Aj vývoj položiek kapitálového účtu môžu mať kladný alebo záporný vplyv na celkový deficit sektora.

Čisté kapitálové transfery zaznamenané na kapitálovom účte vyjadrujú bilanciu medzi kapitálovými transfermi prijatými sektorom a vyplatenými zo sektora. Do sektora verejnej správy prichádzajú v rámci kapitálových transferov investičné dotácie z prostriedkov EÚ, ktoré potom vláda prerozdeľuje do ostatných sektorov. Z údajov v nasledovnej tabuľke je zrejmé, že pred krízou až do roku 2009 zo sektora verejnej správy boli vyplácané vyššie kapitálové transfery (a tiež investičné dotácie), ako bola suma prijatých kapitálových transferov. Od roku 2010 sa kladné saldo kapitálových transferov zvyšuje, t.j. v sektore zostáva väčší podiel kapitálových transferov, najmä investičných dotácií, ktoré predstavujú

zdroje na investície. Táto položka kapitálového účtu v sledovanom období znižovala deficit sektora, tabuľka 2.1.1.

Tabuľka 2.1.1 Kapitálové transfery v sektore verejnej správy, mil. eur

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Kapitálové transfery prijaté</i>	617	826	455	1 218	1 606	1 862	1 373	870	795
z toho kapitálové dane	0	0	0	0	0	0	0	0	0
investičné dotácie	504	679	362	1 042	1 466	1 536	1 215	563	691
ostatné kapitálové transfery	113	147	93	176	140	326	158	306	104
<i>Kapitálové transfery platené</i>	898	919	924	1 747	1 456	1 595	1 106	380	288
z toho kapitálové dane	0	0	0	0	0	0	0	0	0
investičné dotácie	704	782	569	1 250	1 307	1 138	843	128	102
ost. kapitálové transfery	193	137	355	496	148	456	263	252	185
<i>Čisté kapitálové transfery</i>	-281	-92	-469	-529	150	267	267	490	507
<i>Čisté investičné dotácie</i>	-200	-103	-207	-208	158	397	372	436	588

Výdavky na investície sa v období krízy a po nej utlmovali, ich podiel na HDP postupne klesal, z 3,8% v roku 2009 na 3,1% v roku 2013. Až posledný rok (2014) výdavky na investície vzrástli o 493 mi. eur na 3,6% HDP. Keďže výdavky na investície (hrubá tvorba fixného kapitálu) sú kompenzované výdavkami na spotrebu fixného kapitálu, ich vplyv na deficit sektora bol zanedbateľný.

Vzťahy štátneho rozpočtu k rozpočtu EÚ

Vývoj viacerých položiek na účte sektora verejnej správy je odvodený od vývoja vzťahov slovenskej vlády k rozpočtu EÚ. Príjmy z rozpočtu EÚ sú na strane príjmov zaznamenané najmä v subvenciách, v transferoch účtu druhotného rozdelenia dôchodkov, ako je *bežná medzinárodná spolupráca* a ako *investičné dotácie* na kapitálovom účte. Výdavky do rozpočtov EÚ sú na účte sektora zaznamenané na účte druhotného rozdelenia dôchodkov ako *Vlastné zdroje EÚ založené na DPH a HND*.

Vláda prostriedky z fondov EÚ ďalej prerozdeľuje formou subvencií, investičných dotácií. S čerpaním fondov sú spojené aj náklady vlády na spolufinancovanie projektov.

Z výdavkov odvádzaných do fondov EÚ vidieť, že v pokrízovom období rástol povinný odvod založený na DPH a HND až do roku 2013, v roku 2014 bol znížený. Odvody tradičných vlastných zdrojov (75% z výberu cla a odvodov a poplatkov v sektore cukru) sa v tomto období mierne znižovali.

Celkove platby do EÚ v pokrízovom období rástli do roku 2013, v roku 2014 klesli o 4,8%, tabuľka 2.1.2.

Tabuľka 2.1.2 Výdavky SR do rozpočtov EÚ, mil. eur

Výdavky (mil. EUR)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Príspevok do Výskumného fondu pre uhlie a oceľ,ERF	4	5	7	7	0	0	5	5	6	7
Zdroj založený na DPH a HND a korekcie VB	424	453	481	520	612	520	582	621	733	683
Odvody do rozpočtov EÚ (rozpočtované)	428	458	488	527	612	520	587	626	739	690
Odvody tradičných vlastných zdrojov (nerozpočtované)	57	69	102	117	84	107	117	97	86	95
Odvody do rozpočtov EÚ (spolu)	484	526	590	643	696	628	705	723	825	785
medziročná zmena v %		8,7	12,1	9,1	8,1	-9,8	12,3	2,6	14,1	-4,8

Čerpanie eurofondov v období krízy a po nej až do roku 2013 každoročne rástlo, a ročná suma prevyšovala 2 mld. Eur. Až v roku 2014 bol zaznamenaný pokles o 917 mil. eur, tabuľka 2.1.3.

Tabuľka 2.1.3 Príjmy z rozpočtov EÚ, mil. eur

Príjmy (mil. EUR)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Poľnohospodárske fondy spolu	279	309	376	351	528	606	612	586	510	506
Štrukturálne fondy (I. a II. prog.obdobie)	160	321	390	358	369	732	1 084	1 198	995	447
Kohézny fond (I. a II. prog. obdobie)	4	34	82	155	214	326	336	344	670	305
Špeciálna kompenzačná platba	17	15	0	0	0	0				
Príjmy z EÚ zaradené do príjmov štátneho rozpočtu	460	678	847	863	1 110	1 663	2 031	2 127	2 175	1 258
Príjmy z EÚ nezaradené do príjmov štátneho rozpočtu	245	216	63	30	9	9	10	11	10	8
Príjmy z EÚ (spolu)	705	894	911	893	1 120	1 673	2 041	2 138	2 185	1 265
medziročná zmena v %		26,8	1,9	-1,9	25,3	49,4	22,0	4,7	2,2	-42,1

Čistá finančná pozícia SR vo vzťahu k rozpočtom EU naznačuje, že v pokrízovom období až do roku 2013, sa účinnosť v čerpaní eurofondov zvyšovala. Až v roku 2014 klesla čistá finančná pozícia na 480 mil. eur. Spolu s rastom čerpania eurofondov mierne rástli aj výdavky ŠR na spolufinancovanie projektov, tabuľka 2.1.4.

Tabuľka 2.1.4 Čistá finančná pozícia SR k rozpočtom EÚ, mil. eur

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čistá finančná pozícia SR	221	367	321	250	424	1 045	1 336	1 415	1 360	480
medziročná zmena v %		66,3	-12,6	-22,1	69,5	146,5	27,9	5,9	-3,9	-64,7
Výdavky ŠR na spolufinancovanie	128	309	283	399	433	410	454	407	367	372
podiel spolufinancovani na príjmoch z EU v rozpočte	27,7	45,6	33,4	46,2	39,0	24,6	22,4	19,2	16,9	29,6

Analýza dokumentuje, že zvýšené čerpanie prostriedkov z eurofondov v pokrízovom období prispievalo kladne k vývoju deficitu verejnej správy.

Tabuľka 2.1.5 Vývoj príjmov a výdavkov v sektore verejnej správy (podiel na HDP), v %

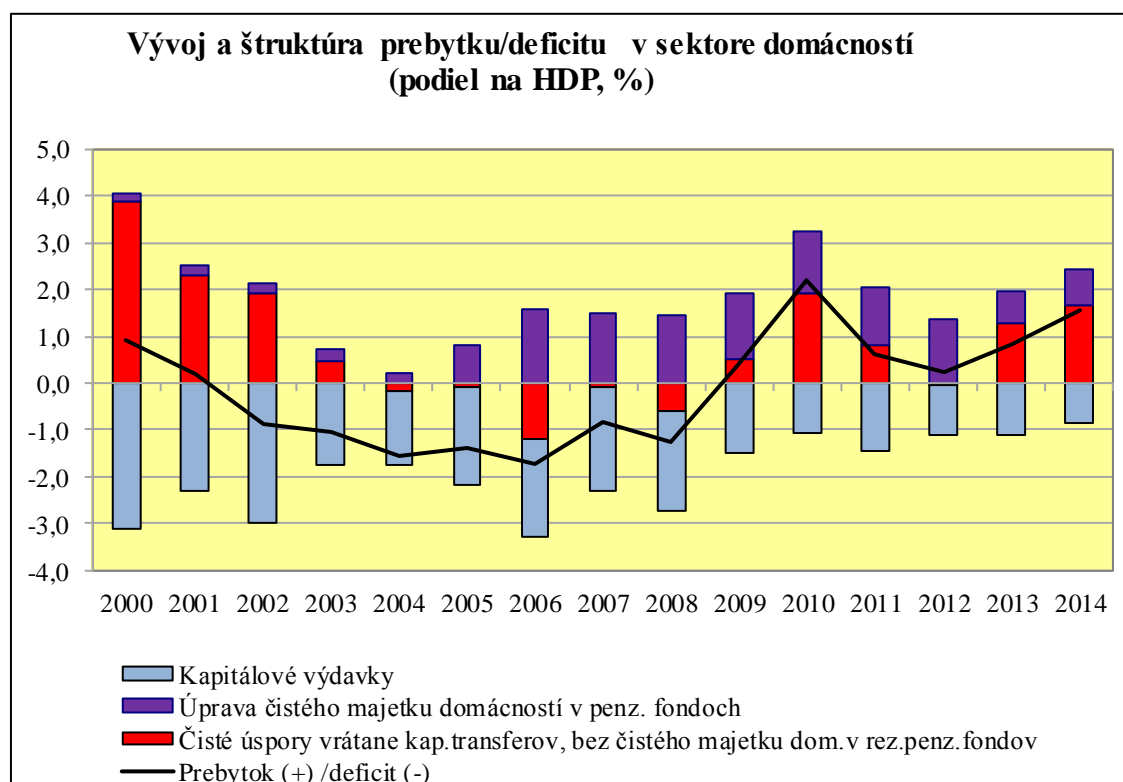
Bežný účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bežné príjmy sektora (spolu)	44,3	43,5	43,5	41,9	43,4	41,6	44,2	43,9	44,9	46,4
dane na produkciu	12,5	11,1	11,0	10,4	10,4	10,1	10,5	9,9	10,3	10,6
príspevky sociálneho poistenia	12,6	11,7	11,6	11,7	12,5	12,3	12,3	12,5	13,5	13,6
<i>skutočné sociálne príspevky zamestnávateľov</i>	6,9	6,2	6,1	6,4	6,6	6,7	6,5	6,6	7,4	7,6
<i>imputované sociálne príspevky zamestnávateľov</i>	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
<i>skutočné sociálne príspevky domácností</i>	5,6	5,4	5,3	5,2	5,7	5,4	5,6	5,7	5,8	5,8
dôchodky z majetku	1,9	2,0	1,7	1,5	1,4	1,0	1,0	1,2	1,0	0,9
<i>z toho dividendy</i>	1,2	0,9	1,0	0,7	0,9	0,7	0,7	0,9	0,6	0,5
<i>úroky</i>	0,6	1,0	0,6	0,7	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3
daň z príjmov	6,3	6,4	6,4	6,7	5,9	5,7	5,8	5,8	6,4	6,8
<i>od fyzických osôb</i>	3,5	3,5	3,6	3,7	3,3	3,1	3,2	3,4	3,3	3,4
<i>od podnikateľských subjektov</i>	2,7	2,9	2,8	3,0	2,58	2,58	2,52	2,48	3,07	3,40
ostatné bežné transfery	11,1	12,3	12,7	11,6	13,2	12,7	14,7	14,5	13,8	14,4
Bežné výdavky sektora (spolu)	28,0	27,8	28,3	26,0	30,2	29,7	30,1	31,0	30,4	31,1
subvencie na produkciu	1,2	1,2	1,1	1,6	1,6	1,3	0,8	1,0	1,0	0,9
dôchodky z majetku	1,7	1,9	1,6	1,5	1,5	1,3	1,6	1,8	1,9	2,0
sociálne dávky	12,6	12,1	11,7	11,5	14,0	14,2	13,7	13,9	13,9	13,9
ostatné bežné transfery	12,4	12,6	13,9	11,4	13,2	12,9	13,9	14,3	13,5	14,2
Disponibilný dôchodok, čistý	16,4	15,7	15,1	15,8	13,2	11,9	14,1	13,0	14,5	15,3
Konečná spotreba	18,1	18,6	17,0	17,4	19,9	19,4	18,6	17,9	18,2	18,8
Čisté úspory	-1,7	-2,9	-1,9	-1,6	-6,7	-7,4	-4,4	-5,0	-3,6	-3,5
Kapitálový účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čisté úspory	-1,7	-2,9	-1,9	-1,6	-6,7	-7,4	-4,4	-5,0	-3,6	-3,5
Kapitálové transfery, prijaté mínus vyplatené	-1,3	-0,5	-0,1	-0,7	-0,8	0,2	0,4	0,4	0,7	0,7
Tvorba hrubého fixného kapitálu	3,4	3,7	3,1	3,3	3,8	3,5	3,7	3,0	3,1	3,6
Spotreba fixného kapitálu (-)	-3,7	-3,4	-3,2	-3,1	-3,5	-3,4	-3,5	-3,5	-3,5	-3,6
Zmena stavu zásob	0,2	-0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
Nadobudnutie mínus úbytok cenností	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nadobudnutie mínus úbytok nef. neprod. aktív	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,3
Deficit sektora verejnej správy	-2,9	-3,6	-1,9	-2,3	-7,9	-7,5	-4,1	-4,2	-2,6	-2,6

2.2 Sektor domácností

Z dlhodobého pohľadu na vývoj hospodárenia sektora domácností sa dá konštatovať, že v období najvyššej prosperity sa domácností viac zadlžovali a výsledná bilančná položka prechádzala do záporných hodnôt, v období krízy, ekonomickej neistoty domácnosti vytvárali rezervy.

Aj v pokrízovom období vo vývoji deficitu/prebytku domácností možno rozlišovať určité etapy. Kým v rokoch 2007-2008 sektor vytváral ešte deficit vo výške **0,8%**, resp. **1,3%** HDP, kríza v roku 2009 i následný rok sa prejavili vo výsledkoch sektora rastom prebytkov až na úroveň **2,2%** HDP. Čiastočné oživenie ekonomiky SR v rokoch 2011-2012 sa v sektore premietlo vyššou spotrebou a znížením prebytkov na **0,6%**, resp. **0,3%** HDP. V rokoch 2013-2014 prebytky sektora ešte narástli na **0,8%** až **1,6%** HDP, graf 2.2.1 (tabuľka 2.2.1 na konci kapitoly).

Graf 2.2.1

Na vývoj jednotlivých transferov z účtov sektora domácností v pokrízovom období sa pozrieme podrobnejšie. Pre vývoj disponibilného dôchodku domácností bol rozhodujúci

vývoj príjmov zo zamestnania, z podnikania a výška sociálnych dávok, tiež dôchodky z majetku. Na výdavkovej strane výšku výdavkov ovplyvňoval najmä vývoj daní z príjmov.

Príjmy zo zamestnania

Príjmy zo zamestnania, t.j. hrubé mzdy a platy, ktoré sú hlavným príjmom sektora domácností, v období krízy klesli objemovo o 1,3% ako reakcia na zlú ekonomickú situáciu doma i v zahraničí. Klesli mzdy vyplácané v sektore nefinančných podnikoch (o 1,2%), v sektore finančných podnikoch (o 3,7%), ako aj mzdy zarobené v zahraničí (o 14,2%). V sektore verejnej správy v tomto období ešte pretrvával rast miezd o 4,8%. Celkový pokles miezd v relácii k poklesu HDP nebol až taký výrazný a podiel miezd na HDP sa zvýšil na 31,2% (29,5% v roku 2008).

V pokrízovom období sa vývoj miezd viac-menej odvíjal od vývoja HDP. So zvyšujúcimi sa tempami rastu HDP v SR rástli aj mzdy vyplácané najmä v sektore nefinančných a finančných podnikov, s najvyššími ročnými prírastkami v rokoch 2011, resp. 2012 (v sektore nefinančných podnikov o 7,7% v roku 2011, v sektore finančných podnikov o 10,2% v roku 2012). V roku 2012 bol zaznamenaný aj rast príjmov zo zahraničia. Naopak, v sektore verejnej správy v tomto období sa rast miezd spomaľoval (0,5% v roku 2011), ako dôsledok úsporných opatrení v rámci znižovania deficitu sektora. Príjmy zo zahraničia až do roku 2011 klesali. Celkove si mzdy prijaté sektorom domácností udržiavali v tomto období 30,3% až 30,4% z HDP.

V roku 2013 a 2014 podniky reagovali na vývoj ekonomiky najskôr spomalením rastu ba až poklesom vyplácaných miezd, v ďalšom roku mzdy už opäť rástli vyššími tempami (v sektore nefinančných podnikov 0,1%, resp. 3,8% ročne, v sektore finančných podnikov -9,8%, resp. 9,0% ročne). Tento vývoj bol kompenzovaný vývojom príjmov zo zahraničia, ktoré naopak v roku 2013 rástli a v roku 2014 klesali. V sektore verejnej správy priaznivý vývoj disponibilných príjmov umožnil rast miezd na úrovni 5,3%, resp. 4,9% ročne. Podiel miezd v sektore domácností na HDP v roku 2014 vzrástol na 30,6%, graf 2.2.2.

Príjmy z podnikania

Príjmy z podnikania vyjadrené ukazovateľom *čisté zmiešané dôchodky* zaznamenávajú príjmy podnikateľa, živnostníka (nezapísaného v obchodnom registri), v ktorých je vyjadrená jednak odmena za jeho prácu vo vlastnom podniku a tiež príjem „podniku“ v podobe čistého prevádzkového prebytku.

Kríza v roku 2009 mala na podnikateľov nielen bezprostredný ale aj dlhodobější vplyv. V roku 2009 klesli zmiešané dôchodky podnikateľov o 4,4%. V ďalších rokoch sa podnikatelia rozbiehali pomaly, ročné tempá postupne rástli z 1,0% v roku 2010 na 3,9% v roku 2012. V posledných dvoch rokoch 2013-2014 sa rast ich príjmov opäť spomalil (0,7% v roku 2014). Môže to súvisieť aj so sprísnením podmienok pre podnikanie a s bojom proti daňovým únikom, čo viedlo k úbytku počtu podnikateľov a živnostníkov. Podiel ich príjmu na HDP sa v celom pokrízovom období postupne znižoval, z 18,9% v roku 2010 na 18,3% v roku 2014.

Sociálne dávky

V roku najhlbšej krízy vláda zvýšila objem vyplácaných sociálnych dávok domácnostiam, aby tak vykryla straty príjmov zo zamestnania a podnikania. Sociálne dávky vzrástli v roku 2009 o viac ako 12,7% ročne a v roku 2010 o ďalších 7,5%. Miera sociálnych dávok v tomto období predstavovala 14,5% až 14,8% HDP (o 2,5 až 2,8 p.b. viac ako v roku 2008).

V ďalšom pokrízovom období sa rast sociálnych dávok už síce spomalil, ale sociálne dávky si aj v posledných dvoch rokoch udržali 14,4% podiel na HDP a štvrtinový podiel na disponibilnom dôchodku domácností.

Sociálne príspevky

Na výdavkovej strane účtu domácností sú zaznamenané všetky odvody povinných i dobrovoľných sociálnych príspevkov, ktoré platia zamestnávateľia za svojich zamestnancov, samotní zamestnanci, a ďalšie fyzické osoby (podnikatelia, živnostníci, samoplátelia, apod.). Na výšku disponibilného dôchodku domácností majú vplyv len odvody, ktoré platia jednotlivci. Odvody zamestnávateľov za svojich zamestnancov sa nachádzajú aj v príjmovej časti v položke odmeny zamestnancov.

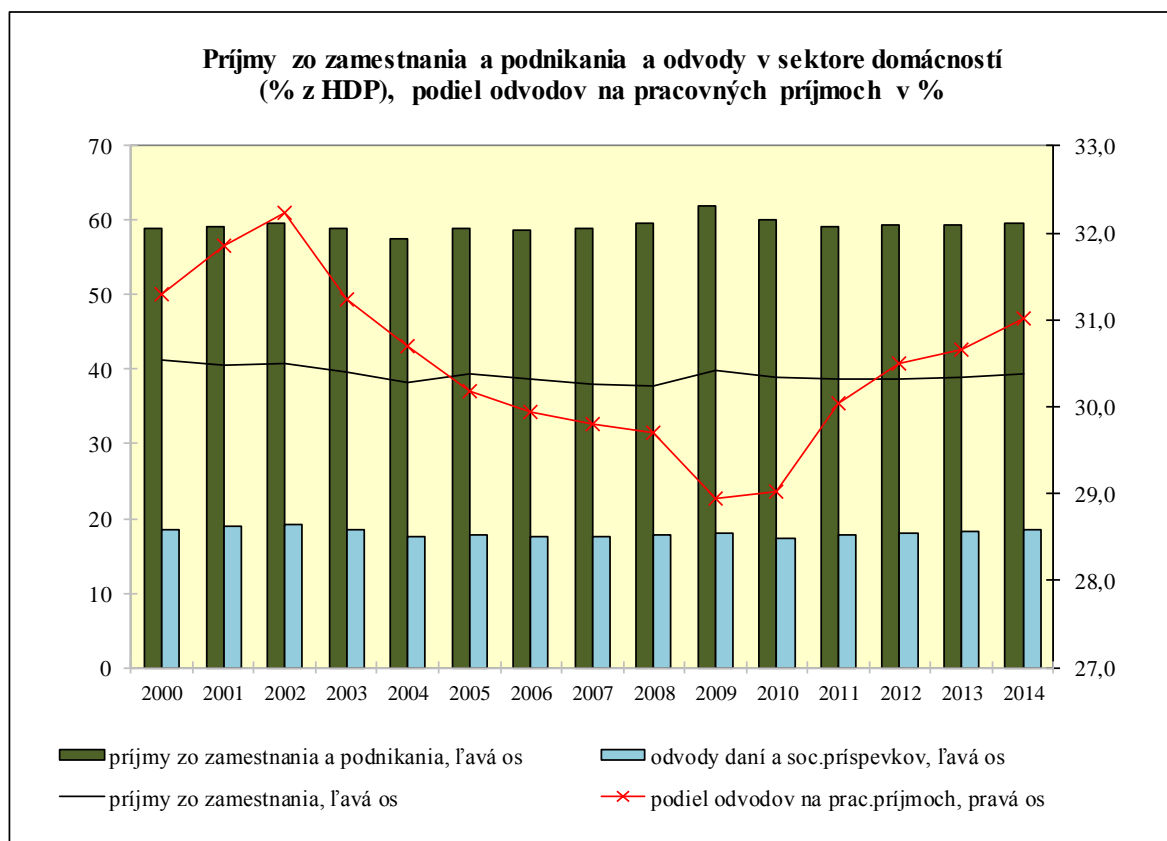
Vývoj sociálnych príspevkov zamestnancov sa odvíjal hlavne od vývoja miezd.

Bežné dane z dôchodkov a majetku

Bežné dane z dôchodkov sú odvodené od výšky miezd zamestnancov a čistých príjmov podnikateľov a živnostníkov. Niektorými opatreniami vlády bolo v období krízy znížené daňové zaťaženie nízko a stredne príjmových skupín občanov. Tieto faktory viedli k tomu, že objem daní z dôchodkov a majetku platených zo sektora domácností sa v prvom roku krízy znížil takmer o 500 mil. eur a ich úroveň sa v ďalšom roku podstatne nezmenila. Vyššími tempami príjem z bežných daní rástol až v rokoch 2011- 2012, (9,8%, resp. 6,8% ročne).

V ďalších dvoch rokoch tak ako sa vyvíjali príjmy zo zamestnania a podnikania, vyvíjali sa i platby daní (0,7%, resp. 4,1% ročne).

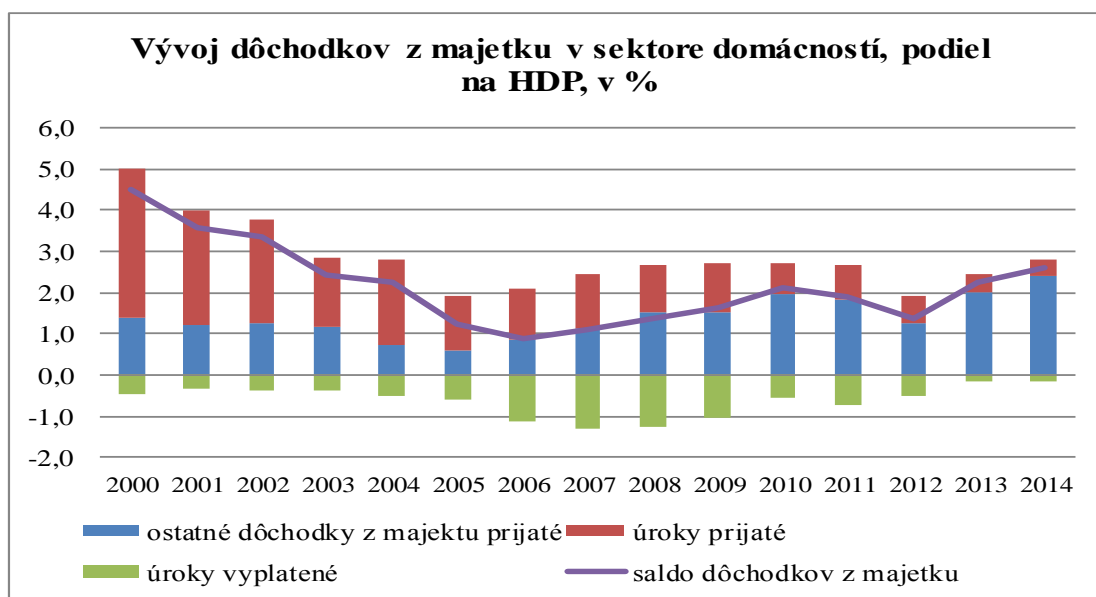
Graf 2.2.2

Saldo dôchodkov z majetku

Vývoj v salde úrokov, ktoré sú súčasťou dôchodkov z majetku ukazuje, že tieto transfery mali v pokrízovom období pozitívny vplyv na výšku disponibilného dôchodku. Príjmy z úrokov boli v celom období vyššie ako úrokové platby a ich vývoj bol pomerne rovnomerný. Na výšku disponibilného dôchodku mali väčší vplyv príjmy z ostatných dôchodkov z majetku, a to najmä dividendy, ktorých príjem v sektore domácností vrástol najmä v rokoch 2013-2014, v roku 2012 bol zaznamenaný ich prepád, graf 2.2.3

Graf 2.2.3

Disponibilný dôchodok

Keď to zhrnieme, na vývoj disponibilného dôchodku v sektore domácností v pokrízovom období rozhodujúcu úlohu mal vývoj príjmov zo zamestnania a podnikania, vývoj sociálnych dávok, čiastočne dôchodky z majetku. V období krízy a tesne po nej bol výpadok, resp. pomalý rast pracovných príjmov vykrytý vysokým rastom sociálnych dávok. Obdobie rastu ekonomiky v rokoch 2011-2012 nemalo ešte veľký vplyv na vyšší rast pracovných príjmov a keďže sociálne dávky sa už vyplácali v nižšej miere, rast disponibilného dôchodku sa spomalil o polovicu (1,3%, resp. 1,5% ročne). Zvýšenie rastu disponibilného dôchodku na 3% ročne v rokoch 2013-2014 sa dosiahlo jednak rastom miezd, najmä v roku 2014, ale aj rastom dôchodkov z majetku, najmä dividend, ale aj pokračujúcim i keď už miernym rastom sociálnych dávok.

Konečná spotreba a čisté úspory

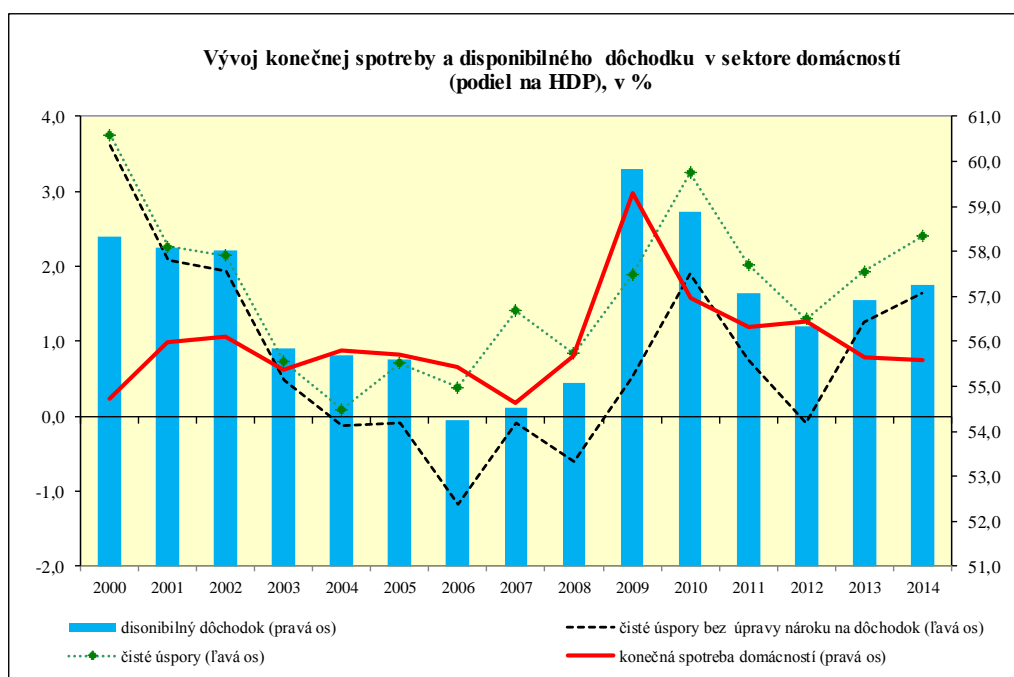
Konečná spotreba domácností sa zvykne odvíjať od disponibilných príjmov. Pred krízou dosahovala ročné tempá rastu okolo 10%. Keďže v období krízy časť disponibilného príjmu bola krytá vysokými sociálnymi dávkami a vyhliadky ekonomiky neboli dobré, domácnosti znížili svoje výdavky na spotrebu v roku 2009 o 0,5% ročne a opatrný spôsob vynakladania výdavkov na konečnú spotrebu zvolili aj v ďalšom roku (rast len o 1,4%). Čisté úspory sektora predstavovali v rokoch 2009-2010 1,9%, resp. 3,2% HDP.

V rokoch 2011-2012 rýchlejšia rast miezd vyvolal vyššiu spotrebu. Aj keď sa rast celkových disponibilných príjmov spomaľoval, konečná spotreba domácností rástla 3% ročne. Preto čisté úspory sektora začali opäť klesať.

V nasledujúcich dvoch rokoch aj pri vyšších tempách rastu disponibilných príjmov sa rast konečnej spotreby domácností opäť pribrzdil, najmä v roku 2013 (rast len o 0,5%), v nasledujúcom roku bolo tempo rastu vyššie (2,3% ročne). Čisté úspory sektora vzrástli na 1,9%, resp. 2,4% HDP.

Výsledná bilancujúca položka *čisté úspory* domácností v sebe zahŕňa aj „*úpravy vyplývajúce zo zmeny nároku domácností na dôchodok*“. Ide však o úspory, ktoré domácnosti majú v rezervách penzijných fondov a ktoré budú môcť použiť až niekedy v budúcnosti. Tendencie medzi vývojom čistých úspor a konečnou spotrebou, resp. disponibilných dôchodkom sú zreteľné aj z grafu 2.2.4.

Graf 2.2.4

Vplyv kapitálových transakcií na deficit sektora

Údaje na kapitálovom účte ukazujú, že domácnosti po roku 2009 každým rokom znižovali výdavky na investície. A to aj v posledných dvoch rokoch, napriek vyššiemu rastu disponibilných dôchodkov a čistých úspor. Tento vývoj spôsobil nárast prebytkov v sektore domácností v roku 2013 o 443 mil. eur a v roku 2014 o 544 mil. eur.

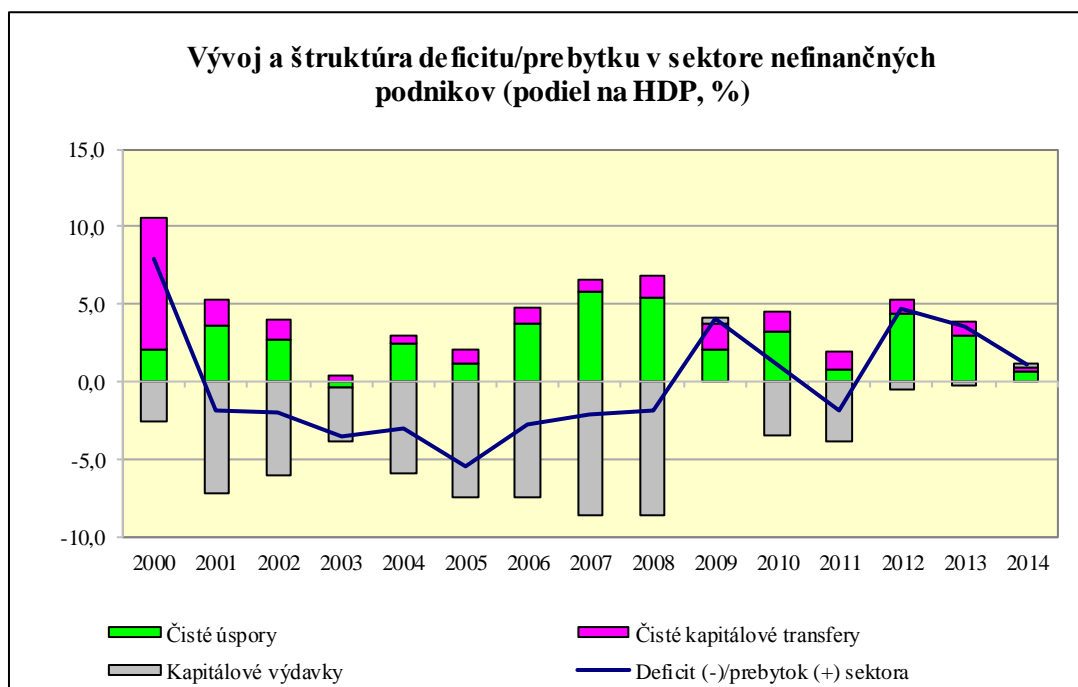
Tabuľka 2.2.1 Vývoj príjmov a výdavkov v sektore domácností (podiel na HDP), v %

Bežný účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bežné príjmy sektora (spolu)	76,4	75,9	76,3	77,4	82,5	80,7	79,1	78,7	79,1	79,9
odmeny zamestnancov	39,4	38,8	38,1	37,8	39,8	38,9	38,7	38,8	39,0	39,5
z toho hrubé mzdy	31,0	30,6	30,1	29,5	31,2	30,4	30,3	30,4	30,3	30,6
zmiešané dôchodky čisté	19,5	20,0	20,8	21,9	22,2	21,1	20,5	20,7	20,5	20,2
prevádzkový prebytok, čistý (imp.prod.)	2,3	2,3	2,7	2,6	2,4	2,2	2,1	2,0	1,9	1,9
zmiešané dôchodky čisté	17,3	17,7	18,1	19,3	19,8	18,9	18,4	18,7	18,6	18,3
dôchodky z majetku	1,9	2,1	2,4	2,7	2,7	2,7	2,7	1,9	2,4	2,8
z toho úroky	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	0,8	0,8	0,7	0,4	0,4
rozdelené dôchodky korporácií	0,3	0,5	0,8	0,9	1,0	1,5	1,2	0,6	1,4	1,8
sociálne dávky	13,1	12,6	12,2	12,0	14,5	14,8	14,3	14,5	14,4	14,4
ostatné bežné transfery	2,3	2,4	2,8	3,0	3,3	3,2	3,0	2,8	2,8	3,0
Bežné výdavky sektora (spolu)	20,8	21,7	21,7	22,3	22,6	21,8	22,0	22,4	22,2	22,6
dôchodky z majetku	0,7	1,2	1,4	1,3	1,1	0,6	0,8	0,6	0,2	0,2
z toho úroky	0,6	1,1	1,3	1,3	1,0	0,6	0,7	0,5	0,2	0,2
bežné dane z dôchodkov	3,5	3,5	3,6	3,7	3,3	3,1	3,2	3,4	3,3	3,4
sociálne príspevky	14,3	14,1	14,0	14,0	14,7	14,4	14,5	14,8	14,9	15,1
ostatné bežné transfery	2,3	2,9	2,8	3,3	3,6	3,8	3,5	3,7	3,8	3,9
Disponibilný dôchodok, čistý	55,6	54,2	54,5	55,1	59,8	58,9	57,1	56,3	56,9	57,2
Konečná spotreba domácností (-)	55,7	55,4	54,6	55,7	59,3	57,0	56,3	56,4	55,6	55,6
Úpravy vyplývajúce zo zmeny nároku na dôchodok	0,8	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	0,7	0,8
Čisté úspory	0,7	0,4	1,4	0,8	1,9	3,2	2,0	1,3	1,9	2,4
Čisté úspory bez úpravy majetku v rezervách penz.fon	-0,1	-1,2	-0,1	-0,6	0,5	1,9	0,8	-0,1	1,3	1,7
Kapitálový účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čisté úspory	0,7	0,4	1,4	0,8	1,9	3,2	2,0	1,3	1,9	2,4
Kapitálové transfery, prijaté mínus vyplatené	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tvorba hrubého fixného kapitálu	5,5	5,5	5,3	5,1	5,4	4,8	4,7	4,5	4,4	4,4
Spotreba fixného kapitálu (-)	-3,4	-3,3	-3,1	-3,1	-3,4	-3,3	-3,3	-3,3	-3,4	-3,5
Zmena stavu zásob	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	-0,2	0,0	-0,1
Nadobudnutie mínus úbytok cenností	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Nadobudnutie mínus úbytok nef. neprod. aktív	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	-0,6	-0,6	-0,1	0,0	0,0	0,0
Deficit /prebytok sektora	-1,4	-1,7	-0,8	-1,3	0,4	2,2	0,6	0,3	0,8	1,6

2.3 Sektor nefinančných podnikov

Z dlhodobej analýzy hospodárenia sektora nefinančných podnikov sa dá usudzovať, že v čase prosperity a optimistických očakávaní podniky viac investovali, v dôsledku čoho v ich hospodárení vznikali deficity. Zhoršenie ekonomickej situácie v globálnej ekonomike sa v hospodárení nefinančných podnikov prejavovalo jednak znížením ich príjmov z podnikania a tiež tým, že podniky pristupovali k investovaniu opatrnejšie. Roky pred krízou sa deficit sektora pohyboval v rozmedzí 3% až 5% HDP. S nástupom krízy v priebehu roka 2008 sa deficit znížil na **1,9%**. Po prepuknutí svetovej hospodárskej krízy sa vo výsledku hospodárenia sektora objavili prebytky vo výške **4,1%**. Oživenie ekonomiky v nasledujúcich dvoch rokoch viedlo podniky k vyšším výdavkom na investície, prebytky sa postupne vyčerpávali (v roku 2010 **1,1%** HDP) a v roku 2011 sa dosiahol deficit na úrovni **1,9%** HDP. Keďže v ďalších rokoch ekonomika opäť výrazne spomalila, reakciou sektora bolo opäť vytváranie prebytkov, ktoré sa však postupne znižovali (zo **4,7%** HDP v roku 2012 na **1,1%** v roku 2014), graf 2.3.1 (tabuľka 2.3.1 na konci kapitoly).

Graf 2.3.1

Vývoj hlavných faktorov, ktoré určovali výsledok hospodárenia sektora v pokrízovom období budeme analyzovať podrobnejšie. Sú to predovšetkým príjmy z podnikania, dôchodky z majetku, bežné dane z dôchodkov a kapitálové príjmy a výdavky.

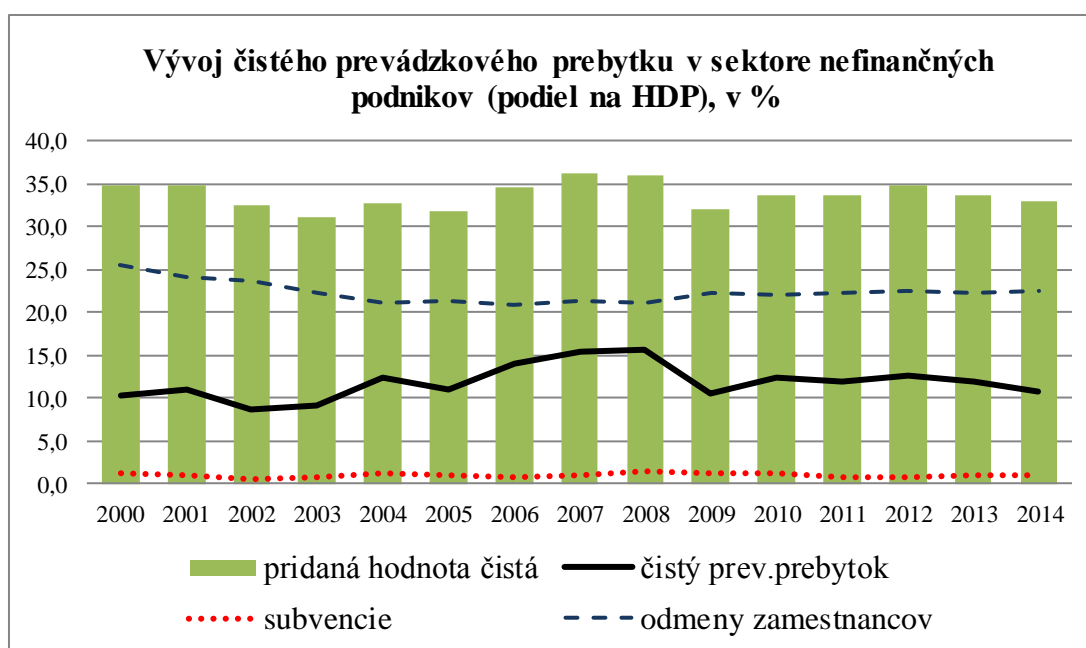
Príjmy z podnikania

Zlé hospodárske výsledky v sektore nefinančných podnikov v roku 2009 sa odrazili v čistom prevádzkovom prebytku, ktorý sa prepadol o 37,3%. Bolo to spôsobené najmä prudkým znížením produkcie (o 16,1%), resp. hrubej pridanej hodnoty o 11,8%. Na zníženie prevádzkového prebytku pôsobil aj pokles v prijatých subvenciách, rast spotreby fixného kapitálu a relatívne vysoké mzdové náklady. Podiel čistého prevádzkového prebytku nefinančných podnikov tvoril v roku 2009 10,5% HDP, čo bolo o 5 p.b. menej ako rok predtým. V ďalšom roku pri naštartovaní ekonomického rastu v podnikoch (produkcia vrástla o 11,5 % ročne, resp. pridaná hodnota o 9,1%) sa podiel čistého prevádzkového prebytku na HDP zvýšil o 2 p.b. (na 12,4%).

Z nasledujúcich dvoch rokov pokrízového obdobia vysoký rast produkcie sa dosiahol už len v roku 2011 (11,3%), v roku 2012 sa jeho rast spomalil na 4% ročne. Pridaná hodnota sa ale vyvíjala rovnomerne, 5,1%, resp. 5,4% ročne. Kolísanie čistého prevádzkového prebytku smerom nadol a potom opäť nahor bolo spôsobené vývojom mzdových nákladov, ktoré pri vysokom raste produkcie najskôr zrýchlili, potom spomalili. Čistý prevádzkový prebytok v rokoch 2011-2012 tvoril 11,9 %, resp. 12,5% HDP.

V posledných dvoch rokoch sledovaného obdobia (2013-2014) sa rast produkcie úplne zastavil (medziročné tempo -0,4%, resp. 0,5%), pridaná hodnota rástla minimálne (0,6%. resp. 1% ročne). Čistý prevádzkový prebytok klesal, najskôr o 3,1%, následne o 7,1% ročne, čo bolo spôsobené aj vyšším rastom mzdových nákladov v roku 2014. V relácii k HDP dosiahol v roku 2014 len 10,8%, čo bola úroveň z roku 2009, graf 2.3.2.

Graf 2.3.2

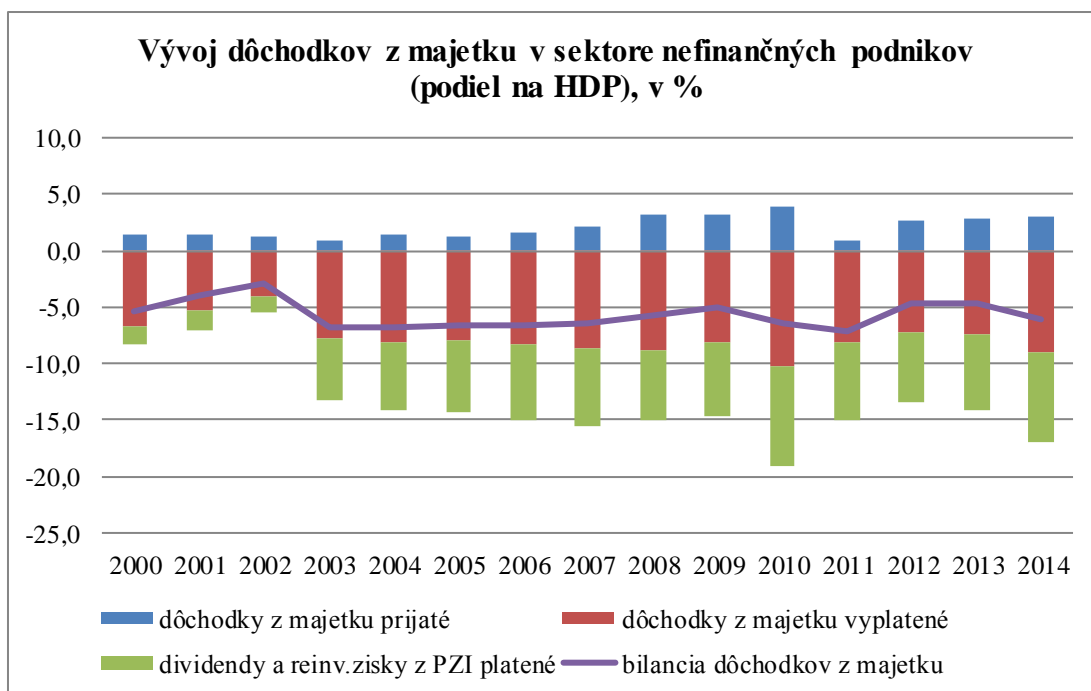

Dôchodky z majetku

Bilancia medzi dôchodkami z majetku vyplatenými zo sektora a prijatými v sektore sa odvíjala od toho, ako sa vyvíjala ekonomika. V čase zrýchleného rastu ekonomiky rástli objemy vyplatených dividend a reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií a naopak, s jej útlmom výplaty dôchodkov z majetku klesali. Na výslednú bilanciu dôchodkov z majetku mal vplyv aj vývoj úrokov, ktorých objem sa odvíjal jednak od zmien úrokových sadzieb a tiež od zadlženosti sektora. V čase krízy i po nej podniky menej čerpali úvery na investovanie. V podnikoch sa skôr presadzoval trend znižovania podielu cudzích zdrojov v prospech zvyšovania vlastných zdrojov a zdrojov zo zahraničia (od materských spoločností). Na druhej strane aj opatrný prístup domácich bánk k úverovaniu podnikov tlmil dopyt po úverovaní [4].

Záporné saldo dôchodkov z majetku pôsobilo na znižovanie čistých úspor v sektore, výraznejšie v rokoch 2010-2011, a potom aj v roku 2014, graf 2.3.3.

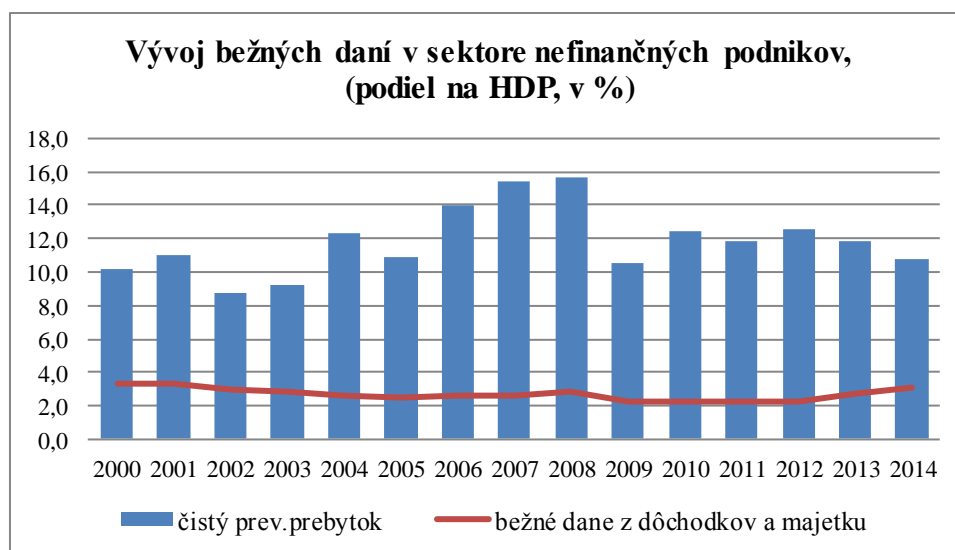
Graf 2.3.3

Bežné dane z dôchodkov a majetku

Výška bežných daní by sa mala odvíjať od výšky ziskov podnikov. V pokrízovom období klesal výber bežných daní z príjmov právnických osôb, ich podiel na čistom prevádzkovom prebytku ako aj na HDP sa znižoval (2,28% HDP v roku 2010, 2,21% HDP v roku 2012). Aby sa zvýšila účinnosť vo výbere bežných daní, vláda prijala viaceré opatrenia na boj proti daňovým únikom. Už v roku 2013 a potom aj v roku 2014 sa zvýšil výber bežných daní na 2,77%, resp. 3,13% HDP. Vývoj bežných daní a čistého prevádzkového prebytku je zrejmy aj z grafu 2.3.4.

Graf 2.3.4

Rýchlejší rast bežných príjmov oproti bežným výdavkom vytváral v sektore nefinančných podnikov v rokoch 2010-2013 vysoké rezervy vlastných prostriedkov (prepad v roku 2011 bol spôsobený účtovaním záporných reinvestovaných ziskov na príjmovej strane účtu) na úrovni 2000 až 3000 mil. eur. Až v roku 2014 klesli čisté príjmy v sektore na 437 mil. eur hlavne v dôsledku poklesu čistého prevádzkového prebytku a nárastu vyplatených dôchodkov z majetku.

Kapitálové transfery a investície

Vlastné zdroje podniku ešte zvyšovali kapitálové transfery, predovšetkým investičné dotácie, v rámci ktorých podniky čerpali aj zdroje z eurofondov. Investičné dotácie do sektora sa postupne znižovali z 920 mil. eur v roku 2010 na 700 mil. eur v roku 2013 a 328 mil. eur v roku 2014.

Keď sa ekonomika rozbehla a produkcia sektora rástla vyššími tempami (v rokoch 2010-2011 na úrovni 11%), podniky využili naakumulované prostriedky na investovanie, ktorých miera sa oproti roku 2009 zvýšila o 1,1 p.b. na 13,6% HDP a v roku 2011 na 15,3% HDP. Prebytky sektora sa znížili, resp. v roku 2011 sektor vykazoval deficit 1,9% HDP.

Pretože optimistické očakávania ďalšieho vývoja ekonomiky sa v nasledujúcich rokoch nenaplnili, rast produkcie výrazne spomalil, resp. sa zastavil, podniky začali znižovať výdavky na investície, (13,3% HDP v roku 2012, 12,5% HDP v roku 2014), čím sa opäť vytvárali vyššie prebytky v sektore. Výraznejší pokles deficitu v roku 2014 nezapríčinili vyššie kapitálové výdavky, ale pokles čistých úspor v sektore.

Tabuľka 2.3.1 Vývoj príjmov a výdavkov v sektore nefinančných podnikov (podiel na HDP), v %

Bežný účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bežné príjmy sektora (spolu)	14,5	17,2	19,5	20,1	15,2	17,4	13,0	16,0	15,2	14,5
čistý prevádzkový prebytok	10,9	14,0	15,4	15,6	10,5	12,4	11,9	12,5	11,9	10,8
dôchodky z majetku	1,3	1,6	2,2	3,2	3,2	3,9	1,0	2,7	2,8	2,9
z toho úroky	0,9	0,9	1,0	1,0	0,9	1,0	0,7	0,4	0,5	0,4
ostatné bežné transfery	2,3	1,7	1,9	1,3	1,6	1,1	0,2	0,8	0,5	0,8
Bežné výdavky sektora (spolu)	13,4	13,4	13,7	14,7	13,2	14,2	12,2	11,7	12,3	13,9
dôchodky z majetku	8,0	8,3	8,7	8,9	8,1	10,3	8,2	7,3	7,5	9,0
z toho úroky	1,5	1,4	1,7	2,6	1,5	1,4	1,2	1,1	0,8	0,9
dividendy a reinvestované zisky	6,4	6,8	6,9	6,2	6,5	8,8	6,9	6,1	6,6	8,0
bežné dane z dôchodkov	2,5	2,6	2,6	2,9	2,3	2,3	2,2	2,2	2,8	3,1
ostatné bežné transfery	2,9	2,6	2,4	2,9	2,8	1,7	1,9	2,2	2,1	1,8
Čisté úspory	1,1	3,8	5,8	5,4	2,1	3,2	0,8	4,3	2,9	0,6

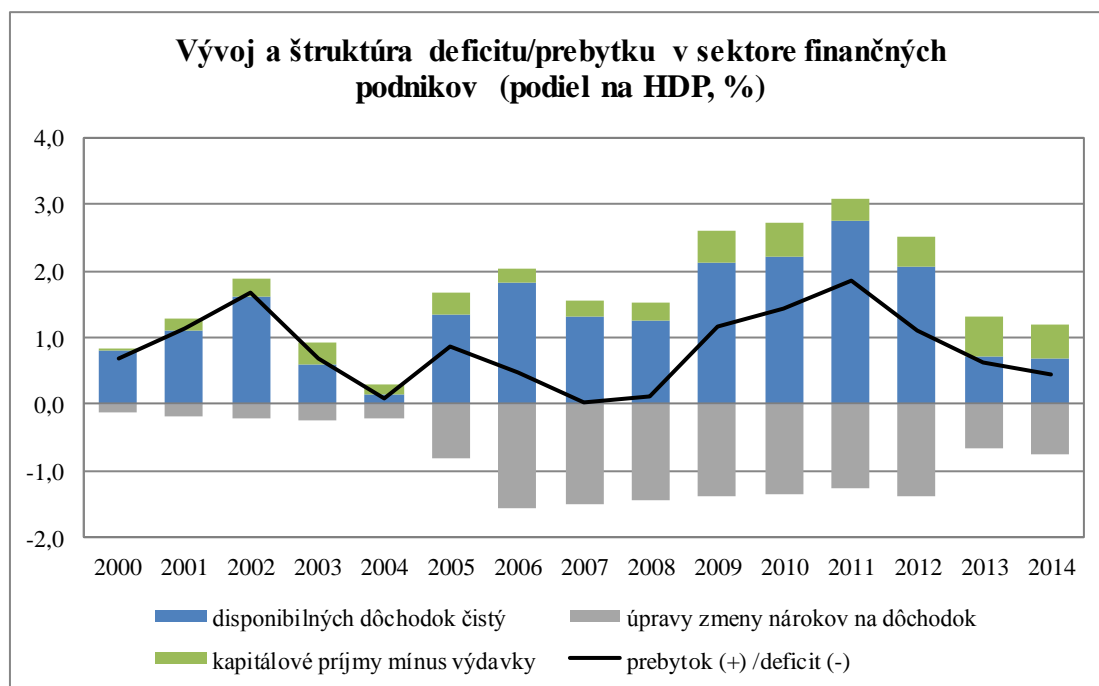
Kapitálový účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čisté úspory	1,1	3,8	5,8	5,4	2,1	3,2	0,8	4,3	2,9	0,6
Čisté kapitálové transfery	1,0	0,9	0,7	1,4	1,6	1,3	1,2	0,9	0,9	0,4
Tvorba hrubého fixného kapitálu	18,1	17,6	18,0	16,8	12,4	13,6	15,3	13,3	12,8	12,5
Spotreba fixného kapitálu (-)	-12,8	-11,9	-11,1	-11,1	-12,4	-12,3	-12,4	-12,6	-12,9	-13,0
Zmena stavu zásob	1,9	1,5	1,3	2,8	-0,9	1,7	0,8	-0,2	0,1	0,1
Nadobudnutie mínus úbytok cenností	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nadobudnutie mínus úbytok nef. neprod. aktív	0,3	0,2	0,5	0,2	0,6	0,5	0,2	-0,1	0,2	0,3
Deficit /prebytok sektora	-5,5	-2,7	-2,2	-1,9	4,1	1,1	-1,9	4,7	3,6	1,1

2.4 Sektor finančných podnikov

Na výsledok hospodárenia sektora finančných podnikov má vplyv nielen hospodárenie bánk, ale aj poisťovní, penzijných fondov, súkromných zdravotných poisťovní, dôchodkových správcovských spoločností, atď.

V rokoch pred krízou bolo hospodárenie vo finančnom sektore vyrovnané, v sektore sa vytvárali nepatrné prebytky, ktoré sa pohybovali na úrovni cca **0,1% HDP**. Na začiatku hospodárskej krízy sa prebytky sektora zvýšili na **1,2% HDP**, a v období oživenia ekonomiky ďalej rástli až na **1,9% HDP** v roku 2011. V ďalších troch rokoch sa prebytky opäť začali znižovať a v roku 2014 tvorili len **0,4% HDP**, graf 2.4.1 (tabuľka 2.4.1 na konci kapitoly).

Graf 2.4.1

Na to, ktoré príjmy, resp. výdavky najviac pôsobili na výsledok hospodárenia sektora finančných podnikov, sa pozrieme podrobnejšie.

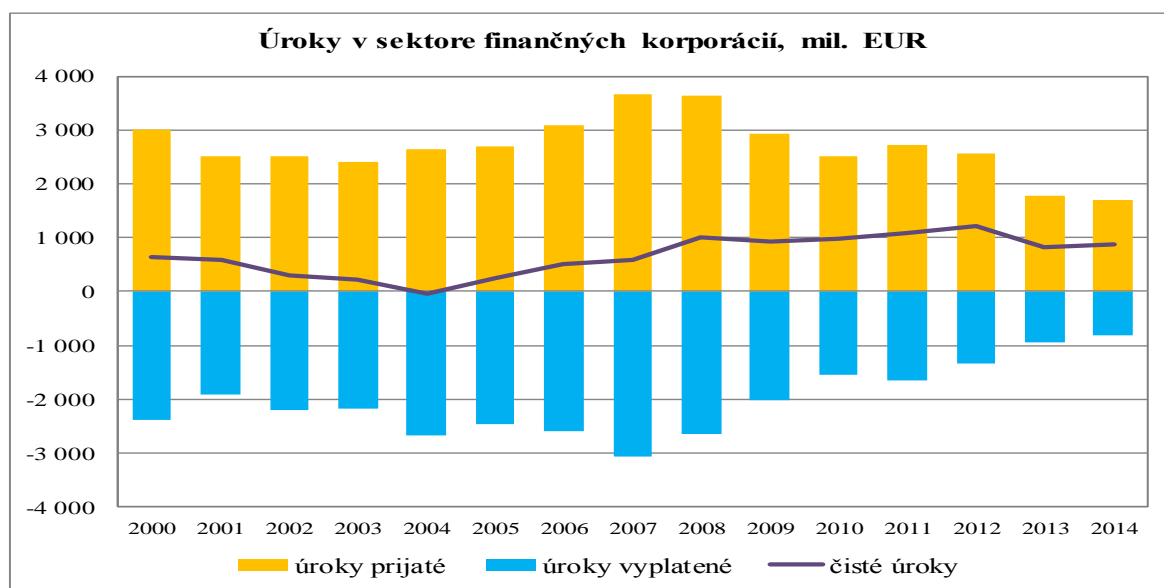
Čistý prevádzkový prebytok

V roku 2009 aj v nasledujúcom roku jednou z reakcií sektora na hospodársku krízu bola úspora prevádzkových nákladov a tiež mzdových nákladov. Čistý prevádzkový prebytok sektora rástol vysokými ročnými tempami až do roku 2011. Pokles čistého prevádzkového prebytku v roku 2012 bol spôsobený najmä vyšším rastom miezd. V ďalších dvoch rokoch 2013-2014 čistý prevádzkový prebytok rástol rovnomerne, približne 5% ročne.

Dôchodky z majetku

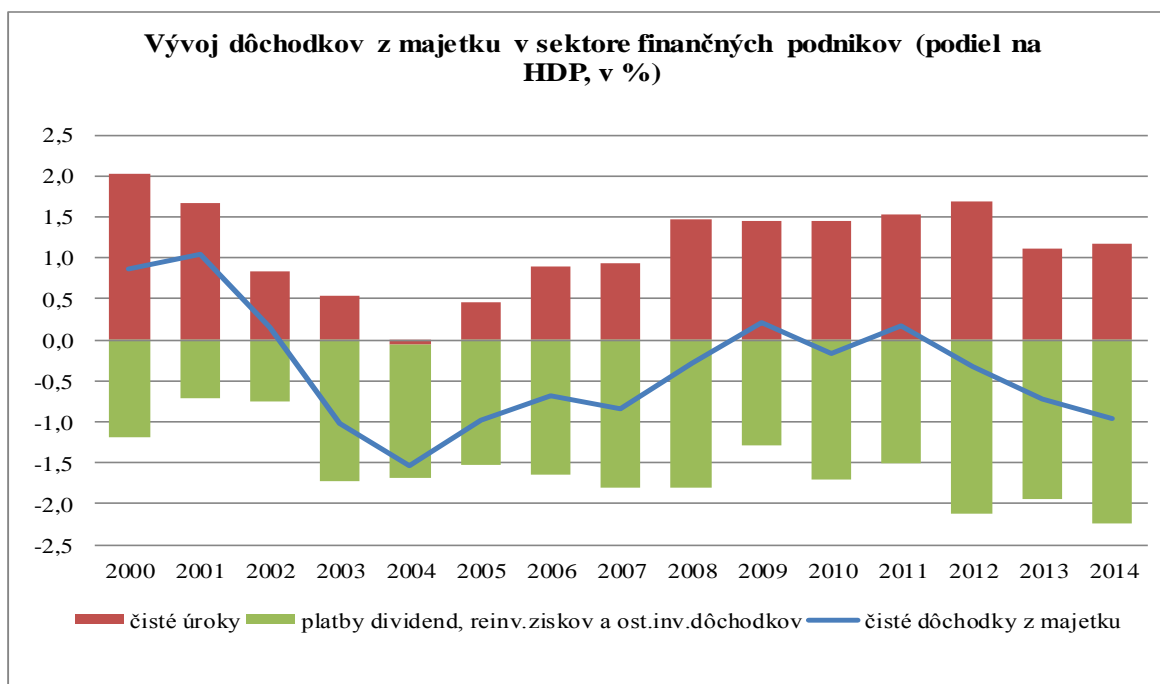
Pre výsledok hospodárenia bankového sektora má veľký význam vývoj úrokových príjmov a úrokových výdavkov. Dopad hospodárskej krízy v jej začiatkoch sa prejavil v bankovom sektore zníženou úverovou aktivitou bánk spôsobenou nižším dopytom po úveroch a narastaním rizík pri úverovaní. Oživenie v ekonomike v roku 2010-2011 prinieslo priaznivejšie podmienky aj pre finančný sektor, keď došlo k čiastočnému oživeniu v oblasti poskytovania úverov najskôr domácnostiam, a potom aj nefinančným podnikom. Na výšku úrokových transferov pôsobili aj zmeny v úrokových sadzbách.

Ako vidieť z grafu 2.4.2 v prvej etape pokrizového obdobia, t.j. v rokoch 2011-2012 čistý príjem z úrokov rástol, v druhej etape, najmä v roku 2013 čisté úrokové príjmy výraznejšie klesli.

Graf 2.4.2

V rámci vývoja dôchodkov z majetku na výsledok hospodárenia sektora majú vplyv aj ďalšie transakcie, najmä výplaty dividend, reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií a ostatných investičných dôchodkov. V pokrizovom období tieto platby narastali (s výnimkou roku 2011), čím sa záporné saldo celkových dôchodkov z majetku zvyšovalo, graf 2.4.3.

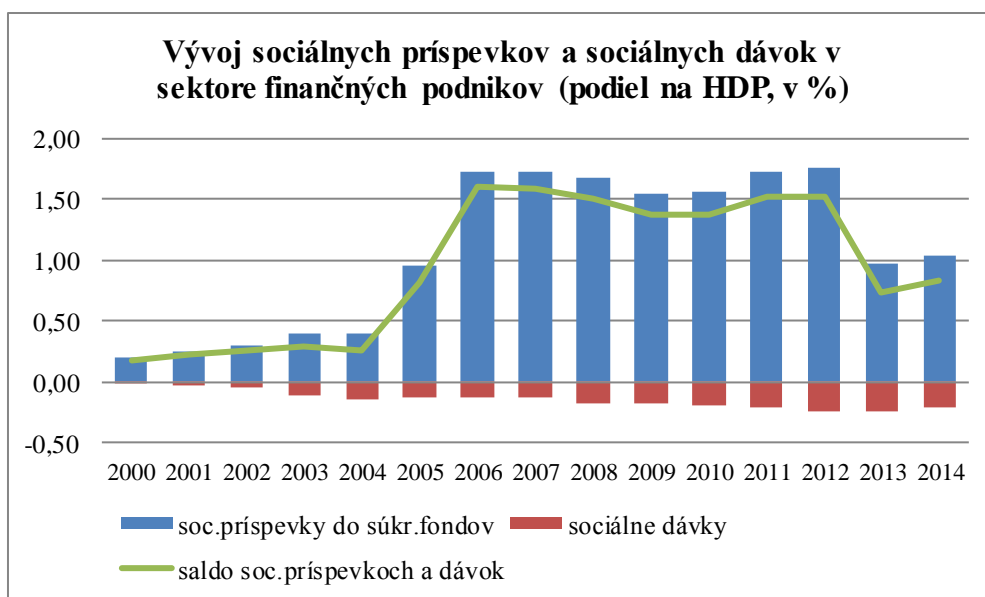
Graf 2.4.3

Sociálne príspevky a sociálne dávky

Na vývoj čistých úspor sektora vplývajú aj transfery súvisiace so súkromným sociálnym zabezpečením. Na strane príjmov sú to odvody sociálnych príspevkov, ktoré platia zamestnávateľia i jednotlivci do súkromných fondov zdravotného poistenia a do súkromných penzijných fondov v rámci 2. a 3. piliera, na strane výdavkoch sú zaznamenané výplaty sociálnych dávok. V prvej časti pokrízového obdobia, v rokoch 2011-2012 sociálne príspevky do súkromných fondov rástli, aj vďaka priaznivému vývoju na trhu práce. V rokoch 2013-2014 sa znížil objem odvodov sociálnych príspevkov. Súviselo to aj s presunom poistencov zo súkromných do verejných fondov (otvorenie 2. piliera). Sociálne dávky vyplácané zo sektora nie sú ešte vysoké, ich mierny rast sa v roku 2013-2014 zastavil, graf 2.4.4.

Graf 2.4.4

Čisté úspory a výsledný deficit, resp. prebytok sektora

Ako ukázala analýza, výrazný pokles čistých úspor v sektore finančných podnikov v rokoch 2013-2014 bol spôsobený poklesom úrokových výnosov, poklesom príspevkov na sociálne zabezpečenie a rastom platieb dividend, reinvestovaných ziskov a ostatných investičných dôchodkov.

Vo výsledných čistých úsporách je premietnutá aj úprava, ktorá vyjadruje zmenu nárokov domácností na úspory v penzijných fondoch. Ide o výdavok sektora v budúcnosti. Podľa údajov národných účtov, hodnota týchto úprav s menšími výkyvmi rástla až do roku 2012, v rokoch 2013-2014 sa nároky znížili s úbytkom poistencov v 2. dôchodkovom pilieri.

Transakcie zaznamenané na kapitálovom účte dlhodobo ukazujú, že finančné podniky čisté úspory naakumulované v rokoch 2010-2012 neinvestovali, preto v sektore rástli prebytky. Výdavky na investície tvorili v posledných rokoch len 40% z hodnoty odpisov (spotreby fixného kapitálu).

Tabuľka 2.4.1 Vývoj príjmov a výdavkov v sektore finančných podnikov (podiel na HDP), v %

Bežný účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bežné príjmy sektora (spolu)	9,2	9,4	9,2	8,4	8,2	7,6	7,9	7,2	5,1	5,1
čistý prevádzkový prebytok	1,5	1,2	0,8	0,6	1,0	1,3	1,4	1,0	1,1	1,1
dôchodky z majetku	5,5	5,6	5,8	5,4	4,7	3,8	4,0	3,7	2,5	2,3
<i>z toho úroky</i>	5,4	5,5	5,8	5,3	4,6	3,7	3,9	3,5	2,4	2,2
ostatné bežné transfery	2,2	2,7	2,6	2,4	2,5	2,4	2,5	2,5	1,6	1,7
<i>z toho sociálne príspevky do penz.fondov</i>	0,9	1,7	1,7	1,7	1,6	1,6	1,7	1,8	1,0	1,0
Bežné výdavky sektora (spolu)	7,8	7,6	7,9	7,1	6,0	5,4	5,2	5,1	4,4	4,4
dôchodky z majetku	6,4	6,3	6,7	5,7	4,4	4,0	3,8	4,0	3,2	3,3
<i>z toho úroky</i>	4,9	4,6	4,9	3,9	3,1	2,3	2,3	1,8	1,3	1,1
<i>dividendy a reinvestované zisky</i>	1,1	1,1	1,3	1,4	0,7	1,1	1,0	1,3	1,3	1,5
bežné dane z dôchodkov	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
ostatné bežné transfery	1,1	1,1	1,0	1,1	1,3	1,0	1,0	0,9	0,9	0,9
<i>z toho sociálne dávky zo súkromných fondov</i>	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Disponibilný dôchodok, čistý	1,3	1,8	1,3	1,3	2,1	2,2	2,8	2,1	0,7	0,7
Úpravy vyplývajúce zo zmeny nároku na dôchodok	0,8	1,6	1,5	1,4	1,4	1,3	1,3	1,4	0,7	0,7
Čisté úspory	0,5	0,3	-0,2	-0,2	0,8	0,9	1,5	0,7	0,0	-0,1

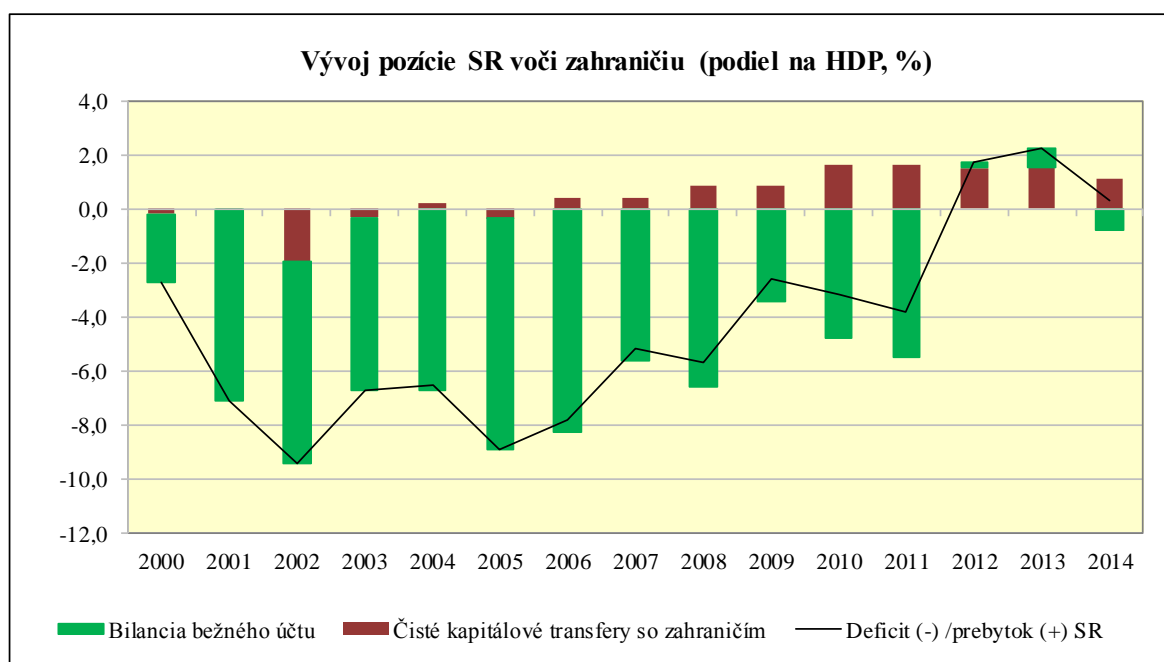
Kapitálový účet	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Čisté úspory	0,5	0,3	-0,2	-0,2	0,8	0,9	1,5	0,7	0,0	-0,1
Kapitálové transfery, prijaté mínus vyplatené	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Tvorba hrubého fixného kapitálu	0,4	0,5	0,4	0,4	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3
Spotreba fixného kapitálu (-)	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,8	-0,8	-0,8
Zmena stavu zásob	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Nadobudnutie mínus úbytok cenností	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nadobudnutie mínus úbytok nef. neprod. aktív	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Deficit/prebytok sektora	0,9	0,5	0,0	0,1	1,2	1,4	1,9	1,1	0,6	0,4

2.5 Zahraničie

Na záver ešte budeme analyzovať celkový výsledok hospodárenia Slovenskej republiky voči zahraničiu. *Všetky transakcie a transfery slovenskej ekonomiky so zahraničím sú zaznamenané na účte sektora zahraničie z pozície zahraničia. V našej analýze ich budeme interpretovať z pozície Slovenska.*

V pozícii slovenskej ekonomiky voči zahraničiu vidíme v pokrízovom období rôzne vývojové etapy. V prvej etape, t.j. v rokoch 2010-2011, keď v ekonomike Slovenska nastalo oživenie, sa deficit voči zahraničiu ešte ďalej prehĺboval na **3,2%**, **resp. 3,8%** HDP. V ďalšej etape, napriek spomaleniu rastu, slovenská ekonomika voči zahraničiu už vykazovala prebytky vo výške **1,8%**, **resp. 2,2%** HDP. V roku 2014 pri opätovnom zrýchlení ekonomického rastu prebytok slovenskej ekonomiky voči zahraničiu klesol na **0,3%** HDP, graf 2.5.1 (tabuľka 2.5.1 na konci kapitoly).

Graf 2.5.1

Bližšie budeme analyzovať faktory, ktoré spôsobili zmeny vo vývoji pozície slovenskej ekonomiky voči zahraničiu.

Bilancia tovarov a služieb

Bilancia tovarov (obchodná bilancia)

V rokoch 2009-2011 Slovensko dosahovalo takmer vyrovnanú bilanciu v tovaroch, keď dovoz tovarov len o málo prevyšoval vývoz tovarov (deficit v obchode s tovarmi v roku 2009

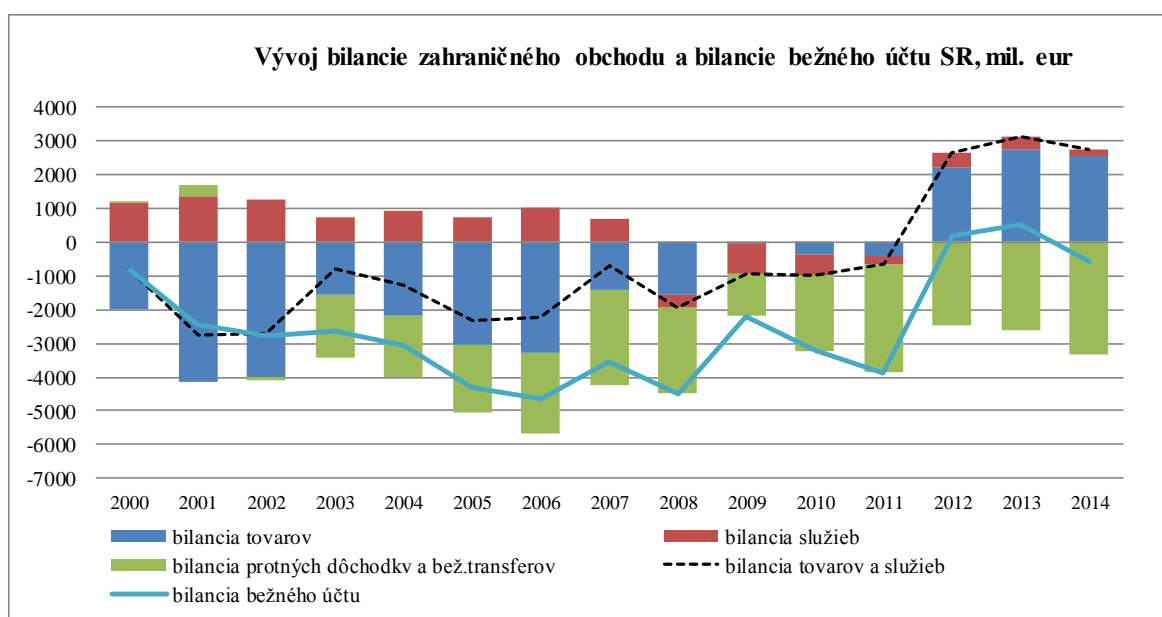
bol 35 mil. eur, v roku 2011 vzrástol na 406 mil. eur.). Dynamika rastu vývozu a dovozu bola veľmi podobná (podiel vývozu, resp. dovozu na HDP narastal zo 60% v roku 2009 na 78% HDP v roku 2011), graf 2.5.2.

Zmenu prinieslo až obdobie nasledujúcich troch rokov, keď sa v bilancii tovarov dosahovali prebytky vyššie ako 2 mld. eur. V roku 2012 sa dynamika rastu vývozu oproti rastu dovozu zdvojnásobila (vývoz 10,2%, dovoz 5,3% medziročne), čo bolo spojené s rastom vývozu automobilového priemyslu, a prebytok dosiahol 2229 mil. eur. V rokoch 2013 a 2014 sa dynamika rastu vývozu znižovala, ale znižoval sa aj rast dovozu, a výsledné prebytky sa ešte zvýšili na 2756 mil. eur v roku 2013 a 2573 mil. eur v roku 2014. Podiel dovozu tovarov na HDP v týchto rokoch predstavoval približne 80%, podiel vývozu tovarov na HDP cca 83% až 84%.

Bilancia služieb

Vývoj v bilancii služieb bol podobný ako v bilancii tovarov. V prvej etape pokrizového obdobia sa v bilancii služieb dosahoval deficit, ktorý sa postupne znižoval z 914 mil. eur v roku 2009 na 239 mil. eur v roku 2011. V ďalších troch rokoch bilancia služieb vykázala prebytky. Opäť najväčšia zmena bola v roku 2012, keď deficit z predchádzajúceho roka prešiel do prebytku vo výške 437 mil. eur. V rokoch 2013-2014 sa prebytok zo služieb už znižoval a na konci roku 2014 predstavoval len 185 mil. eur, graf 2.5.2.

Graf 2.5.2

Bilancia prvotných dôchodkov a bežných transferov

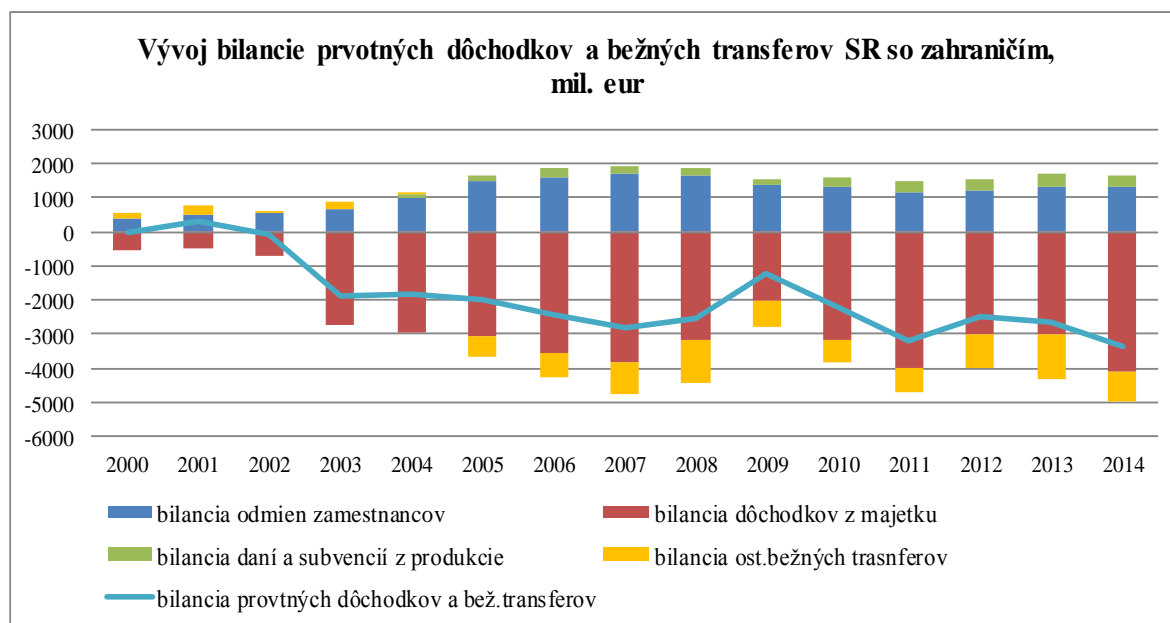
Ako vidno z grafu 2.5.2, dlhodobo v *bilancii prvotných dôchodkov a bežných transferov so zahraničím* Slovensko vykazuje deficit. Rozhodujúci pre výsledok tejto bilancie je vývoj v bilancii *dôchodkov z majetku*, t.j. výnosov z úrokov, dividend, reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií a ostatných investičných dôchodkov. V pokrízovom období v rokoch 2010-2011 sa záporná bilancia dôchodkov z majetku zhoršovala v dôsledku nárastu platieb dividend a reinvestovaných ziskov priamym zahraničným investorom a v menšej miere aj vyšších platieb úrokov. V roku 2011 záporné saldo dôchodkov z majetku vo výške 4021 mil. eur predstavovalo 5,71% HDP. V ďalšom dvojročnom období sa výška salda odvíjala aj od vývoja ekonomiky, so spomalením rastu ekonomiky v rokoch 2012-2013 klesli platby dôchodkov z majetku do zahraničia o 1 mld. eur ročne. V roku 2014 boli odvody opäť o 1 mld. eur vyššie.

Deficit v bilancii prvotných dôchodkov zmierňuje *bilancia odmien zamestnancov*, ktorá je kladná v prospech Slovenska. V pokrízovom období aj v tejto bilancii vidieť najskôr znižovanie prebytkov, v druhej etape ich nárast.

K prvotným dôchodkom patria aj *transfery daní z produkcie*, ktoré platí Slovensko do rozpočtov EÚ a *prijaté subvencie na produkciu*, ktoré zase získava z týchto rozpočtov. Vývoj bilancie týchto transferov vychádza v prospech Slovenska, t.j. prijaté subvencie prevyšujú odvody daní. Saldo sa mierne zvýšilo najmä v rokoch 2013-2014.

Saldo ostatných bežných transferov so zahraničím naopak zhoršuje bilanciu Slovenska so zahraničím, dlhodobo (od roku 2005) je saldo záporné. V týchto transferoch sú zahrnuté aj bežné transfery s rozpočtami EÚ, t.j. platby Slovenska v rámci transferu *Vlastné zdroje EÚ založené na DPH a HND* a príjmy v rámci transferu *Bežná medzinárodná spolupráca*. Bilancia medzi nimi je v posledných dvoch rokoch takmer vyrovnaná. Záporné saldo zvyšujú *rôzne bežné transfery*, v rámci ktorých sú zahrnuté napr. aj pokuty, penále, tiež platby domácností do zahraničia a iné transfery, graf 2.5.3.

Graf 2.5.3

Čisté kapitálové transfery so zahraničím

Po vstupe Slovenska do EÚ, čisté kapitálové transfery sú z pozície Slovenska kladné, t.j. prispievajú k celkovému znižovaniu deficitu, resp. k vytváraniu prebytkov. V týchto transferoch rozhodujúcu úlohu zohrávajú investičné dotácie, ktoré pochádzajú z rozpočtov EÚ. Aj z grafu 2.5.1 v úvode kapitoly je zřejmé, že prílev investičných dotácií z EÚ, resp. čerpanie eurofondov na investície narástlo najmä pokrízovom období, t.j. v rokoch 2010-2013. Kladné saldo kapitálových transferov so zahraničím v tomto období tvorilo 1,5% až 1,7 % HDP, t.j. 1,1 až 1,2 mld. Eur. V roku 2014 sa čerpanie eurofondov znížilo asi o 500 mil. eur.

V prvej etape pokrízového obdobia, kedy sa deficit Slovenska zhoršoval (3,2%, resp. 3,8% HDP), rozhodujúci vplyv mal rast deficitu v dôchodkoch z majetku zapríčinený rastom platieb dividend, reinvestovaných ziskov a ostatných investičných dôchodkov do zahraničia. Bilancia zahraničného obchodu (tovarov a služieb) prispievala k tomuto deficitu menšou mierou. Naopak, rast kapitálových príjmov znižoval výsledný deficit.

V druhej etape pokrízového obdobia rast prebytkov Slovenska voči zahraničiu bol v prvom rade výsledkom bilancie zahraničného obchodu, ktorej saldo bolo kladné nielen v tovaroch, ale aj v službách. Negatívne saldo prvotných dôchodkov a ostatných bežných transferov sa znížilo natoľko, že v súčte saldo bežného účtu zahraničia (z pozície SR) bolo kladné a spolu s kladným saldom kapitálových transferov vytvorilo v roku 2012 a 2013 prebytok vo výške

1,27, resp. 1,66 mld. eur (1,8, resp. 2,2% HDP). Situácia sa v roku 2014 zhoršila, keďže záporné saldo prvotných dôchodkov opäť vzrástlo a pri miernom poklese kladného salda zahraničného obchodu bola výsledná bilancia bežného účtu opäť záporná. Kladná hodnota vo výsledku Slovenska voči zahraničiu (0,3% HDP) sa dosiahla vďaka kladnému saldu kapitálových transferov (graf 1.5.1 v úvode kapitoly).

Tabuľka 2.5.1 Vývoj príjmov a výdavkov v sektore zahraničia podiel na HDP, v % (z pohľadu zahraničia)

Bežný účet zahraničia	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dovoz do SR	76,88	85,26	84,62	83,08	69,31	78,01	86,18	88,11	89,59	88,20
<i>dovoz tovarov</i>	68,59	77,01	75,96	73,36	60,34	69,69	78,15	80,06	80,50	79,48
<i>dovoz služieb</i>	8,29	8,24	8,66	9,72	8,97	8,32	8,04	8,05	9,09	8,72
Prvotné dôchodky a bežné transfery spolu	11,06	11,75	11,29	10,72	8,68	9,68	10,41	8,91	9,12	9,65
odmeny zamestnancov	0,26	0,25	0,25	0,21	0,23	0,25	0,28	0,28	0,28	0,27
<i>z toho hrubé mzdy</i>	0,21	0,20	0,20	0,17	0,19	0,20	0,22	0,22	0,22	0,22
dôchodky z majetku	7,53	8,13	7,39	6,20	4,93	6,91	7,70	6,05	5,76	6,90
<i>z toho dividendy</i>	1,85	1,70	1,62	2,45	1,21	1,54	1,85	1,86	1,94	1,99
<i>reinvestované zisky z PZI</i>	5,69	6,43	5,77	3,74	3,72	5,37	5,86	4,19	3,82	4,91
dane z produkcie (produkty)	0,15	0,16	0,22	0,23	0,17	0,21	0,22	0,18	0,16	0,17
ostatné bežné transfery	3,12	3,21	3,44	4,09	3,34	2,31	2,21	2,40	2,93	2,30
Vývoz zo SR	72,28	81,27	83,50	80,24	67,83	76,55	85,27	91,79	93,84	91,85
<i>vývoz tovarov</i>	62,54	71,17	73,70	71,08	60,28	69,18	77,57	83,14	84,23	82,89
<i>vývoz služieb</i>	9,74	10,09	9,80	9,17	7,54	7,37	7,70	8,65	9,61	8,96
Prvotné dôchodky a bežné transfery spolu	7,09	7,46	6,79	6,99	6,74	6,37	5,85	5,48	5,56	5,22
odmeny zamestnancov	3,17	3,13	2,92	2,61	2,39	2,22	1,95	1,97	2,09	2,01
<i>z toho hrubé mzdy</i>	2,78	2,76	2,56	2,28	2,09	1,95	1,71	1,73	1,84	1,76
dôchodky z majetku	1,41	1,81	1,34	1,59	1,80	2,19	1,99	1,86	1,67	1,49
subvencie na produkciu (z EU)	0,58	0,59	0,61	0,57	0,47	0,63	0,66	0,58	0,66	0,62
ostatné bežné transfery	1,93	1,93	1,91	2,22	2,08	1,33	1,25	1,06	1,14	1,10
Saldo zahraničného obchodu (z pohľadu zahraničia)	4,60	3,99	1,12	2,84	1,49	1,46	0,92	-3,68	-4,25	-3,65
saldo tovarov	6,05	5,84	2,26	2,29	0,06	0,51	0,58	-3,08	-3,73	-3,40
saldo služieb	-1,45	-1,85	-1,13	0,55	1,43	0,95	0,34	-0,60	-0,52	-0,24
Saldo prvotných dôchodkov a bežných transferov	3,98	4,29	4,50	3,73	1,94	3,32	4,56	3,43	3,56	4,43
saldo odmien zamestnancov	-2,92	-2,88	-2,68	-2,40	-2,16	-1,97	-1,68	-1,69	-1,82	-1,73
saldo dôchodkov z majetku	6,12	6,32	6,05	4,61	3,14	4,72	5,71	4,18	4,10	5,41
saldo čistých daní z produkcie	-0,43	-0,43	-0,40	-0,34	-0,30	-0,42	-0,43	-0,41	-0,50	-0,45
saldo ostatných bežných transferov	1,19	1,29	1,53	1,87	1,26	0,98	0,96	1,34	1,78	1,20
Saldo bežných transakcií zahraničia	8,58	8,28	5,62	6,57	3,42	4,77	5,48	-0,25	-0,69	0,78
Kapitálový účet zahraničia	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Saldo bežných transakcií zahraničia	8,58	8,28	5,62	6,57	3,42	4,77	5,48	-0,25	-0,69	0,78
Kapitálové transfery prijaté mínus vyplatené+ost. trans.	0,35	-0,44	-0,42	-0,88	-0,84	-1,61	-1,66	-1,50	-1,55	-1,09
<i>z toho kapitálové transfery prijaté</i>	0,94	0,04	0,07	0,04	0,05	0,04	0,04	0,04	0,22	0,17
<i>kapitálové transfery vyplatené (-)</i>	0,61	0,51	0,69	0,81	0,90	1,66	1,70	1,54	2,03	1,27
Prebytok zahraničia	8,9	7,8	5,2	5,7	2,6	3,2	3,8	-1,8	-2,2	-0,3

Zhrnutie

V pokrízovom období sa menilo správanie sa inštitucionálnych sektorov, ktoré reagovali na zmeny ekonomického vývoja diferencovane. V pokrízovom období môžeme identifikovať dve, resp. tri etapy vývoja. Prvá etapa predstavuje oživenie ekonomického rastu, ktoré bolo len dočasné. Za ním nasleduje obdobie spomaľovania, tlmenia ekonomického rastu. Tretia etapa je predzvest'ou ďalšej vlny oživenia ekonomického rastu. V jednotlivých inštitucionálnych sektoroch ohraničenie týchto vývojových etáp nie je rovnaké.

Vývoj zahraničného ekonomického prostredia mal sprostredkovane výrazný dopad na celkové hospodárenie *sektora verejnej správy*. Naštartovanie ekonomického rastu v roku 2010, resp. 2011 sa vo výsledkoch sektora verejnej správy výraznejšie prejavilo s ročným oneskorením. Miera vyplácaných sociálnych dávok sa už nezvyšovala a mierne sa zvýšil aj výber daní z príjmov, najmä fyzických osôb. Úsilie o konsolidáciu príjmov a výdavkov v sektore sa v prvej etape prejavilo najmä znižovaním výdavkov, keď sa rast konečnej spotreby spomalil, resp. zastavil a znížili sa i výdavky na investície. Deficit sektora sa podarilo udržať na 4% HDP.

V ďalších rokoch vláda stupňovala úsilie o konsolidáciu príjmov a začala klásť väčší dôraz za zvýšenie *efektívnosti výberu* daní. Vo svojom Programovom vyhlásení navrhla rad opatrení na boj proti daňovým únikom, ktorých realizácia bola rozložená do troch etáp s účinnosťou od októbra 2012, 2013 a 2014. Realizácia týchto opatrení na zefektívnenie výberu daní priniesla vyšší rast príjmov z daní už v roku 2013 a 2014, a to nielen daní z produkcie, ale aj daní z príjmu právnických osôb. Rast disponibilných príjmov v sektore zabezpečil aj vyšší príjem príspevkov na sociálne zabezpečenie a zníženie miery vyplácaných sociálnych dávok. Časť prírastku disponibilných príjmov pretransformovala vláda do zvýšenia výdavkov na konečnú spotrebu (najmä na rast mzdových nákladov zamestnancov verejnej správy) a na investície. Konsolidácia príjmov v rokoch 2013-2014 priniesla v sektore verejnej správy deficit pod 3% HDP.

Napriek úsiliu vlády o lepší výber DPH a spotrebných daní sa ich podiel podarilo v pokrízovom období len stabilizovať. Vyššie príspevky na sociálne a zdravotné poistenie a postupné obnovenie podielu daní z príjmov na úrovni cca 6,5% HDP umožnili pokryť

rastúce náklady na dôchodky a zdravotnú starostlivosť, Aj zlepšené čerpanie eurofondov prispelo k tomu, že sa postupne zlepšovalo hospodárenie verejného sektora.

Sektor domácností v celom pokrízovom období vykazoval vo výsledkoch hospodárenia prebytky, najvyššie v roku 2010 a potom v roku 2014. V prvom roku po kríze bol rast disponibilných príjmov zabezpečovaný popri pomalom raste pracovných príjmov ešte pomerne vysokým rastom sociálnych dávok. Opatrný spôsob vynakladania výdavkov na konečnú spotrebu pretrvával a domácností znižovali aj výdavky na investície, čo viedlo k rastu prebytku v sektore na 1,5 mld. Eur.

Reakciou na spomalenie ekonomického rastu v ďalších dvoch rokoch bol spomalený rast disponibilných príjmov v sektore. Sociálne dávky sa v tomto období už nevyplácali v takej miere a rast pracovných príjmov sa nezvyšoval, naopak spomaľoval. Napriek tomu domácnosti zvýšili výdavky na konečnú spotrebu, čím sa prebytok sektora znížil o viac ako 1 mld. eur.

V poslednej etape v rokoch 2013 a 2014 disponibilné príjmy v sektore rástli opäť rýchlejšie vďaka rýchlejšiemu rastu miezd i stabilnému prírastku sociálnych dávok. Vyššie príjmy v sektore sa nepremietli do vyššieho rastu konečnej spotreby, naopak výdavky sa oproti predchádzajúcemu obdobiu opäť pribzdili (najmä v roku 2013), a prebytky sektora sa zvyšovali ročne o 0,5 mld. eur.

Výsledok hospodárenia domácností v pokrízovom období určovali najmä vyššie príjmy zo sociálnych dávok, nižšie úroky z vkladov a z úverov a postupne sa zvyšujúce odvody a iné platby. K prebytku hospodárenia prispeli však aj nižšie investície, najmä do bývania.

V sektore nefinančných podnikov sa v čase ekonomického rastu i optimistických očakávaní zvýšili výdavky na investície, v dôsledku čoho v ich hospodárení klesali prebytky a v roku 2011 sektor vykazoval deficit. Keď sa ekonomická situácia v EÚ i v eurozóne zhoršovala, spomaľoval sa aj rast produkcie v sektore. Príjmy z podnikania klesali, preto podniky volili opatrnejší prístup k investovaniu. V rokoch 2012-2013 sa v podnikoch vytvárali vysoké rezervy v podobe prebytkov vo výške 2 až 3 mld. eur. Naštartovanie ekonomického rastu v roku 2014 sa v sektore neprejavilo zvýšením čistých úspor, skôr naopak. Čistý prevádzkový prebytok sektora sa znížil a na strane výdavkov vzrástli platby dividend a reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií, čo spôsobilo pokles prebytku pod 0,5 mld. eur.

Hospodárenie nefinančných podnikov v pokrízovom období sprevádzala najmä nižšia ziskovosť. Oplyvnili ho ale aj nižšie úroky z vkladov a úverov, postupné zvyšovanie daní (aj v dôsledku tlaku na lepšiu disciplínu). Dôležitý faktor výsledku hospodárenia však bol najmä pokles investícií, ktorých úroveň sa dostala na hranicu obnovy a minimálna tvorba zásob. S určitou nadsázkou sa dá povedať, že podniky hospodárili s odpismi.

V sektore *finančných podnikov* sa v pokrízovom období dosahovali prebytky, ktoré v prvej polovici sledovaného obdobia narastali na takmer 2% HDP, v druhej polovici klesali a v roku 2014 dosiahli len 0,4% HDP. Výsledok hospodárenia sektora bol ovplyvňovaný viacerými faktormi. Jednak to boli opatrenia menovej politiky na stabilizáciu finančného sektora, ktoré upravovali okrem iného vývoj úrokových mier. Tiež vývoj platieb dividend a reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií významne pôsobil na výsledok hospodárenia sektora.

Hospodárenie finančného sektora ovplyvnili najmä klesajúce nízke úroky, ktoré mali vplyv na hospodárske výsledky poisťovní, ale vplývali aj na hospodárenie bánk, kvôli konkurencii na úverovom trhu v bankovom sektore.

V pozícii slovenskej ekonomiky voči *zahraničiu* vidieť v pokrízovom období tiež rôzne vývojové etapy. V rokoch obnovy ekonomického rastu po kríze Slovensko vykazovalo voči zahraničiu rastúci deficit, ktorý spôsobovalo najmä záporné saldo prvotných dôchodkov (rastúce odvody dividend a reinvestovaných ziskov z priamych zahraničných investícií). Aj záporné saldo zahraničného obchodu (v tovaroch i službách) prispievalo k celkovému deficitu. Naopak deficit zmiernovali čisté kapitálové transfery, ktoré do ekonomiky prichádzajú z rozpočtov EÚ.

V ďalších dvoch rokoch, keď slovenská ekonomika spomaľovala, sa pozícia Slovenska voči zahraničiu zmenila. Slovensko začalo vykazovať prebytky nad 1 mld. eur (v bežných cenách). Tento obrat spôsobila kladná bilancia zahraničného obchodu vo výške 2,6 až 3,1 mld. eur, v ktorej sa dosiahlo kladné saldo nielen v tovaroch ale aj v službách. Keďže odvody dôchodkov z majetku sa v týchto rokoch znížili a prílev investičných dotácií z EÚ pokračoval, výsledné prebytky Slovenska voči zahraničiu predstavovali 1,8%, resp. 2,2% HDP. V roku 2014 ekonomika opäť zrýchlila, čím sa zvýšili platby dividend a ostatných investičných dôchodkov do zahraničia. Kladné saldo zahraničného obchodu kleslo i prílev čistých

kapitálových transferov do ekonomiky sa znížil, preto výsledný prebytok oproti predchádzajúcemu obdobiu klesol na 0,3% HDP.

Kľúčový vo výsledku hospodárenia ekonomiky voči zahraničiu bol obrat v zahraničnom obchode s tovarmi – prechod od deficitu k prebytku. Zhoršila sa však bilancia v obchode so službami. Kríza spôsobila zníženie príjmov od pracovníkov v zahraničí, ale aj zníženie príjmov zahraničného kapitálu u nás. Na bežnom účte aj v platobnej bilancii sme vďaka tomu znížili deficit, ba v niektorých rokoch sme dosahovali prebytky.

Literatúra

- [1] Hajnovičová, V.: Prejav oživenia v štruktúre ekonomiky SR v roku 2010. PUSAV. Pracovné materiály, 2011.

- [2] Hajnovičová, V.: Vplyv globálnej ekonomiky na vývoj ekonomiky SR v období 2009-2012. Prognostický ústav SAV. Pracovné materiály, 2013

- [3] Hajnovičová, V.: Vývoj ekonomiky SR a štruktúrne zmeny po vstupe do Európskej únie. Prognostický ústav SAV. Pracovné materiály, 2014.

- [4] Výročná správa NBS, roky 2010-2014.

- [5] Štátne záverečné účty SR. Materiály Ministerstva financií SR.

- [6] Revidované údaje za sektorové účty SR za roky 2000 – 2014. Databáza Eurostatu.